

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว สัมพันธภาพของครูและนักเรียนกับพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนวัดม่วง สังกัดสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพของครูและนักเรียน
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว

ความหมายของการสื่อสารและการสื่อสารในครอบครัว การสื่อสาร ตรงกับคำ ในภาษาอังกฤษว่า “communication” หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดสาร จากบุคคลฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้ส่งสาร ไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้รับสาร โดยผ่านสื่อ โดยวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะพฤติกรรม ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

Gove (1971, p. 460) กล่าวว่า การสื่อสาร หมายถึง การส่งผ่านข้อมูลหรือแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น

Galvin and Brommel (1996, p. 20) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการติดต่อ ระหว่างบุคคล โดยใช้ภาษาถ้อยคำ หรือภาษาท่าทาง

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 116) ให้ความหมายของการสื่อสารว่า หมายถึง วิธีการนำถ้อยคำ ข้อความ หรือหนังสือ เป็นต้น จากบุคคลหนึ่ง หรือสถานที่หนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง หรืออีกสถานที่หนึ่ง

ศุภรศมี จิตติกุลเจริญ (2546, หน้า 4) กล่าวว่า การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการ ถ่ายทอดสาร (message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ผู้ส่งสาร” (source) ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ผู้รับสาร” (receiver) โดยผ่านสื่อ (channel) เป็นกระบวนการ

จากการศึกษาของ วรรณดี หมุ่มเย็น (2544) ศึกษาพบว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการ ของมนุษย์ในการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ ความรู้ที่นึกคิด ความต้องการ ความคิดเห็น และอารมณ์ระหว่างกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และเป็นกระบวนการ ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ผู้ส่งสาร ตัวสาร และผู้รับสาร การสื่อสารทั้งเชิงวจนภาษา และอวจนภาษา ต่างก็มีความสำคัญ ในการสื่อสารระหว่างบุคคล

จากการศึกษาของ อัญชลิ ประสบจตุรพร (2549) ศึกษาพบว่า การสื่อสาร คือ การติดต่อระหว่างกันของบุคคลในการถ่ายทอดสารผ่านสื่อ โดยใช้ถ้อยคำและภาษาท่าทาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการติดต่อ ระหว่างบุคคล ที่ประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร ตัวสาร และผู้รับสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน โดยผ่านการใช้สื่อที่เป็นถ้อยคำ และภาษาท่าทาง

ส่วนของการสื่อสารในครอบครัวนั้น มีผู้ให้ความหมายของการสื่อสารในครอบครัว ไว้ดังนี้

Galvin and Brommel (1996, p. 2) กล่าวว่า การสื่อสารในครอบครัวเป็นกระบวนการ ที่สมาชิกครอบครัวร่วมรับรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

Vangelisti (2004, p. 180) กล่าวว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว หมายถึง พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ปฏิบัติเป็นประจำจนเกิดเป็นลักษณะ ที่ชัดเจน มีแนวโน้มสามารถทำนายได้

จิราภรณ์ นพคุณขจร (2543, หน้า 11-12) ให้ความหมายของการสื่อสารในครอบครัว คือ การสื่อสารด้วยภาษาท่าทาง ประกอบด้วย สีหน้า ท่าทาง แววตา และภาษาพูด ประกอบด้วย การใช้คำพูด น้ำเสียง และจังหวะการพูด เป็นต้น ซึ่งประกอบด้วย

1. การสื่อสารกับตนเอง (intrapersonal communication) หมายถึง การสื่อสารกับตนเองให้ทำความเข้าใจและรู้จักตนเองในด้านความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ เมื่อมีเหตุการณ์เข้ามากระทบ อาจกล่าวได้ว่า ต้องมีสติรู้จักตนเองก่อน

2. การสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication) หมายถึง การนำความคิด ความรู้สึกของตนเองสู่สมาชิกในครอบครัว อาจจะเป็นสามี-ภรรยา-ลูก หรือญาติ โดยบอกถึงความคิด ความรู้สึก อารมณ์ของตนเองต่อสมาชิกในครอบครัว

จากการศึกษาของ เกศศิริ บุญญะอดิชาติ (2541) ศึกษาพบว่า การสื่อสารในครอบครัว หมายถึง พฤติกรรมที่บิดามารดาแสดงต่อบุตรในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งพฤติกรรมที่ใช้ถ้อยคำ และพฤติกรรมที่ไม่ใช้ถ้อยคำควบคู่กันไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะที่เด่นชัด คือ การสื่อสารเชิงบวกในครอบครัว และการสื่อสารเชิงลบในครอบครัว

จากการศึกษาของ บุญศิริ มีสำราญ (2544) ศึกษาพบว่า การสื่อสารในครอบครัว เป็นลักษณะที่เด่นชัดของพฤติกรรม หรือการประพฤติปฏิบัติที่สมาชิกในครอบครัวกระทำซ้ำ ๆ ในการสื่อสารกันระหว่างบุคคลในครอบครัวซึ่ง ได้แก่ พ่อ แม่ ลูก นั้นเอง

จากการศึกษาของ วรณดี หมุ่มเย็น (2544) ศึกษาพบว่า การสื่อสารในครอบครัว คือ กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงข้อมูลระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่สื่อความหมาย ความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ความคิดเห็น โดยใช้ทั้งภาษาถ้อยคำและภาษาท่าทาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และเพิ่มความภาคภูมิใจในตนเองของสมาชิกในครอบครัว

จากการศึกษาของ บัวสร วุฒิสักดิ์ชัยกุล (2546) ศึกษาพบว่า การสื่อสารในครอบครัว เป็นการสื่อสารที่เริ่มจากการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง และสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวว่า เป็นอย่างไร การสื่อสารจะมีการเปลี่ยนแปลงตามการรับรู้ของตนเองในการเลือกใช้คำพูด และท่าทางในการติดต่อกับคนอื่น และการตีความจากการสื่อสารของบุคคลอื่น ๆ ซึ่งการสื่อสารในครอบครัวจะขึ้นอยู่กับภูมิหลัง ประสบการณ์ และความมีคุณค่าในตนเอง

จากการศึกษาของ สุชาดา โลหมาศ (2547) ศึกษาพบว่า การสื่อสารในครอบครัว หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะการแสดงออกของบิดามารดาที่ได้เคยแสดงกับลูกมาตั้งแต่ลูกเป็นเด็กจนถึงปัจจุบัน โดยใช้คำพูดและการกระทำ

จากการศึกษาของ ปรัชญา ชาญวิวัฒน์ (2548) ศึกษาพบว่า การสื่อสารในครอบครัว คือ รูปแบบของพฤติกรรม การสื่อความหมายภายในครอบครัวระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่ส่งผลต่อการรับรู้บุตร ทั้งที่เป็นวจนภาษาและอวจนภาษา เพื่อสื่อความหมาย และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และพฤติกรรม

จากการศึกษาของ อัญชลี ประสบจตุรพร (2549) ศึกษาพบว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว หมายถึง รูปแบบหรือลักษณะที่เด่นชัดของพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลในครอบครัว เช่น สามีกับภรรยา บิดามารดา และบุตร ทั้งการสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำ และภาษาท่าทางเพื่อสื่อความหมาย ความเข้าใจ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และพฤติกรรม

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า การสื่อสารในครอบครัว หมายถึง รูปแบบการติดต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งอาจมี พ่อ แม่ ลูก และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว โดยมีการใช้ถ้อยคำและภาษาท่าทาง รวมไปถึงอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ ในการติดต่อความสัมพันธ์กัน เพื่อสื่อความหมาย ความเข้าใจระหว่างกันภายในครอบครัว เพื่อให้อีกฝ่ายรับรู้ เข้าใจ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และพฤติกรรม ตลอดจนการตอบสนองกลับมายังผู้ที่สื่อสารระหว่างกัน

ความสำคัญของการสื่อสารในครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันหน่วยย่อยของสังคมใหญ่ ๆ ที่มีความสำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นตัวหล่อหลอมลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดความรัก ความอบอุ่น ความรู้ และค่านิยมต่าง ๆ ให้กับบุคคล โดยการส่งผ่านทางการสื่อสารในครอบครัว

การสื่อสารในครอบครัวนั้นมีความสำคัญกับการพัฒนาการของวัยรุ่นมาก ดังที่ สุรางค์ โคว์ตระกูล (2544, หน้า 89) กล่าวว่า ในปัจจุบัน พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยวัยรุ่นได้มาก คือ ไม่ควรติตราหรือพยายามตั้งความหวังว่าวัยรุ่นจะมีพฤติกรรมที่ผิดแปลกหรือไม่ยอมอยู่ในบังคับผู้ใหญ่ ดังที่ Bandura (อ้างถึงใน สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2544, หน้า 90) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ถ้าสังคมประทับตราเยาวชนวัยรุ่นว่า “teenagers”

และตั้งความคาดหวังว่า เด็กวัยรุ่นจะต้องเป็นผู้ที่ชอบทำอะไรผิดกฎหมาย และมีพฤติกรรมที่แปลก ๆ สม่่าเสมอ ก็จะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นมีการแสดงออก หรือมีพฤติกรรมเป็นไปตามคาดหวังที่ผู้ใหญ่ตั้งไว้ ดังนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองควรพยายามใช้เหตุผล และเป็นที่ปรึกษาของเด็กวัยรุ่น เป็นผู้ฟังที่ดี ยอมรับเหตุผล เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กวัยรุ่น ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองต้องใช้วิธีการสื่อสารเพื่อสื่อไปยังวัยรุ่น ดังนั้นต้องรู้จักประยุกต์ใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับวัยของลูก เพื่อลดความขัดแย้ง และสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารในครอบครัวนั้น มีความสำคัญที่ส่งผลให้มีการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งได้มีผู้ศึกษาถึงความสำคัญของการสื่อสารในครอบครัว ดังนี้

Curran (อ้างถึงใน Galvin & Brommel, 1996, p. 410) พบว่า ความสามารถในการสื่อสาร และการฟังจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงว่าครอบครัวใดมีความสุข ซึ่งครอบครัวที่มีความสุข สมาชิกในครอบครัวทุกคนต้องสามารถรับฟังและตอบสนองซึ่งกันและกันได้ สมาชิกในครอบครัวควรจดจำ และให้ความสำคัญกับสิ่งที่สื่อออกมาด้วยภาษาท่าทางที่ไม่ใช่คำพูด สมาชิกในครอบครัวต้องเคารพความรู้สึกส่วนตัว และความคิดที่เป็นอิสระของสมาชิกคนอื่น หลีกเลี่ยงประโยคที่ทำให้คนอื่นเสียหน้า ซึ่งสมาชิกในครอบครัวสามารถพูดแทรกคนอื่นได้ แต่ต้องทำอย่างมีเหตุผล และเท่าเทียมกัน

DeFrain and Stinnett (อ้างถึงใน Galvin & Brommel, 1996, p. 411) ได้แนะนำลักษณะของครอบครัวที่มีความแข็งแกร่งว่า สมาชิกในครอบครัวควรแสดงความคิดเห็นเห็นใจซึ่งกันและกัน มีทักษะการสื่อสารที่ดี และพูดคุยซึ่งกันและกันเป็นเวลานานและบ่อยครั้ง นอกจากนี้ Cox and Canada (1994, p. 179) ได้กล่าวเสริมว่า การศึกษาหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวที่มีความสุขมีการใช้ทักษะการสื่อสารเชิงบวก ซึ่งทักษะเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้ได้กับความสัมพันธ์ทุกประเภท โดยทักษะการสื่อสารเชิงบวกได้แก่

1. เชื่อมมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน
2. พยายามใช้หนทางใหม่ ๆ ในการจัดการกับปัญหา
3. ช่วยกันแก้ปัญหา
4. แสดงความห่วงใยและความรักต่อกันทุกวัน

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่ 2 ส.ค. 2555
เลขทะเบียน 245919
เลขเรียกหนังสือ

5. พุดคุยกับบิดามารดาอย่างสม่ำเสมอ
6. บิดามารดาและลูกวัยรุ่นควรมีเวลาพุดคุยเรื่องส่วนตัว
7. เมื่อออกไปที่อื่น ควรบอกกับคนในครอบครัวถึงเวลาไปเวลากลับ เพื่อไม่ให้
อีกฝ่ายเป็นห่วง

ฉรินันท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2533, หน้า 26) กล่าวว่า ครอบครัวเป็นกลุ่มปฐมภูมิที่เป็นพื้นฐานที่เก่าแก่ที่สุดของมนุษยชาติ คุณภาพชีวิตของบุคคลขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัว ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว รวมทั้งประสบการณ์จากการอบรมเลี้ยงดูก็จะส่งผลต่อบุคลิกภาพของบุคคลนั้นมากกว่าการสื่อสารที่ได้รับจากที่อื่น การสื่อสารจึงเปรียบเหมือนกระบวนการสำคัญของสมาชิกในครอบครัวที่ต้องเรียนรู้

พูนสุข ช่วยทอง (2548, หน้า 8) กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารในครอบครัวไว้ว่า ครอบครัวทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของความรัก ความเข้าใจ และสร้างสายใยสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนไว้ด้วยกัน เป็นศูนย์กลางของการส่งเสริม สนับสนุน ให้กำลังใจและเอื้ออาทร ดูแลช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวทุกโอกาส สิ่งสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างสายใยสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้นยั่งยืน คือ ครอบครัวต้องเป็นที่พึ่งพิงของสมาชิกทุกคนและเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การเลียนแบบบุคลิกภาพที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ ดังนั้นครอบครัวนับว่าเป็นหน่วยพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ที่สำคัญในการช่วยเสริมสร้างสมาชิกให้มีพัฒนาการในทิศทางที่ดี โดยใช้การสื่อสารที่ดีต่อกัน เพราะการสื่อสารที่ดีในครอบครัวเป็นสิ่งที่สามารถสร้างหรือให้กำลังใจสมาชิกในครอบครัว แต่ถ้าใช้การสื่อสารที่ไม่ดีจะส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวมีปัญหาเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศาสตร์และศิลป์ในการพุดคุยหรือสื่อสารกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว

กล่าวได้ว่า การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปในแนวทางที่สร้างสรรค์ต้องเกิดจากการเห็นความสำคัญที่จะช่วยกัน พัฒนารูปแบบการสื่อสารมาใช้กับครอบครัว และเป็นบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งของบิดา มารดา ที่ต้องพัฒนาเด็กให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่า และมีประสิทธิภาพแก่สังคม

ประเภทของการสื่อสารและการสื่อสารในครอบครัว การสื่อสารสามารถแบ่งตามช่องทางในการสื่อสาร ได้เป็น 2 ประเภท คือ (สังคม ภูมิพันธ์, 2530, หน้า 13)

1. การสื่อสารเชิงวจนะ (verbal communication) คือ การสื่อสารที่ใช้ภาษาพูดในการติดต่อ

2. การสื่อสารเชิงอวจนะ (non-verbal communication) คือ การสื่อสารที่ไม่ออกเสียงเป็นถ้อยคำ แต่มีลักษณะเป็นภาษาที่แฝงอยู่ในถ้อยคำ เช่น น้ำเสียง การเน้นเสียง จังหวะการพูด และการหยุดพูด นอกจากนี้ ยังหมายถึงความถึง ปรียาท่าทาง การเคลื่อนไหว การใช้สีหน้า หรือสายตา รวมตลอดไปถึงสิ่งอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการแปลความหมายของมนุษย์ด้วย เช่น ระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับคนแปลกหน้าหรือคนใกล้ชิด เป็นต้น (อรุณีประภา หอมเศรษฐี, 2528, หน้า 115) และ Macrossky (อ้างถึงใน อรุณีประภา หอมเศรษฐี, 2528, หน้า 121) พบว่า การสื่อความหมายโดยการคุยกันต่อหน้าใช้ภาษาพูดเพียงร้อยละ 35 ที่เหลือเป็นการสื่อสาร โดยไม่ใช้ภาษาพูด พบว่า การสื่อสารทั้งสองประเภทนี้มีความสัมพันธ์กันถึง 5 ลักษณะ ดังนี้ (สวนิต ยมาภัย, 2541, หน้า 65-67)

2.1 ซ้ำกัน หมายถึง การแสดงออกในเชิงอวจนะที่ทำให้เกิดความหมายซ้ำกับคำพูด เช่น พยักหน้าพร้อมกับพูดว่า “ใช่”

2.2 แย้งกัน หมายถึง การแสดงออกในเชิงอวจนะที่แย้งกับพูด เช่น ชมว่า “สวย” โดยไม่ได้หันมามองดูเลย

2.3 แทนกัน หมายถึง การที่อวจนะภาษาทำหน้าที่แทนวจนะภาษาโดยสิ้นเชิง เช่น เมื่อพระภิกษุรับนิมนต์ ท่านจะตอบรับด้วยการนั่ง อย่างไรก็ตาม บางครั้ง อวจนะภาษาก็ไม่สามารถทำหน้าที่แทนได้

2.4 เสริมกัน หมายถึง การที่อวจนะภาษาทำหน้าที่เพิ่มหรือเสริมน้ำหนักให้แก่คำพูด โดยเฉพาะคำพูดที่ผู้ใช้ต้องการแสดงอารมณ์ หรือแสดงภาพให้เห็นจริง เห็นจัง ซึ่งอาจทำได้โดยใช้การแสดงออกบนใบหน้าและดวงตา เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน บางที่ วจนะภาษาก็ช่วยเสริมความชัดเจนให้แก่อวจนะภาษาได้ด้วย

2.5 เน้นกัน หมายถึง การใช้อวจนะภาษาช่วยเน้นจุดสำคัญที่ต้องการสื่อ ซึ่งอาจทำได้โดยการบังคับเสียงให้ดังกว่าเดิม การเคลื่อนไหวมือและแขน การเคลื่อนไหวศีรษะ เป็นต้น

ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ จึงได้ศึกษาการสื่อสารในครอบครัวทั้งที่เป็นพฤติกรรมทางวาจา และปรียาท่าทางควบคู่กันไป

องค์ประกอบของการสื่อสารในครอบครัว สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและ-
ประสานงานสตรีและครอบครัว (2540, หน้า 31-32) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการสื่อสาร
ในครอบครัวไว้ว่า การสื่อสารที่ดี ประกอบด้วย การพูดคุยกันหรือการสื่อสารกันนั้น นอกจาก
การสื่อสารโดยคำพูดแล้ว ยังอาศัยสิ่งที่ไม่ใช่คำพูด คือ ส่วนของภาษาท่าทาง เช่น

1. การสบสายตา จะทำให้พูดจากันได้เข้าใจง่ายขึ้น และการพูดคุยโดยไม่สบตากัน
จะทำให้เข้าใจกันยากขึ้น นอกจากนี้ การสบตายังช่วยให้ทั้งสองฝ่ายระงับอารมณ์ที่เกิดขึ้น
ระหว่างการพูดจากัน

2. สีหน้า สีหน้าที่รับฟังยิ้มแย้มแจ่มใสย่อมดีกว่าการแสดงสีหน้าเฉยเมยหรือบึ้งตึง
นอกจากนี้ การสังเกตสีหน้าฝ่ายคู่สนทนาทำให้เราทราบความรู้สึกได้ว่าเขาารู้สึกอย่างไร
ซึ่งทำให้เราเลือกที่จะพูดจาได้อย่างเหมาะสม

3. ท่าทาง ท่าทางที่แสดงออก ซึ่งการรับฟังและทำให้คู่สนทนาอยากคุยด้วย ได้แก่
การผงกศีรษะรับฟัง การโน้มหน้าเข้าหาคนที่ใช้อารมณ์จะใช้อีกลักษณะหนึ่ง เช่น การกอดอก
ยืนตัวแข็ง เป็นต้น

4. การสัมผัส เช่น การจับมือ จับต้นแขน การโอบกอด จะทำให้ความรู้สึกเข้าใจ
อบอุ่น รักใคร่สนิทสนม ได้เป็นอย่างดี

5. ระยะห่าง การพูดคุยจะดีขึ้น หากทั้งสองฝ่ายพูดคุยกันในระยะใกล้กัน การพูดคุย
โดยระยะห่าง จะทำให้ต้องใช้เสียงดัง และไม่มีการสบตากัน จะทำให้เกิดความเข้าใจผิด
ได้ง่าย

การสื่อสารทางลบ จะแสดงออกทั้งคำพูดและภาษาท่าทาง เช่น จ้อง หรือถลึงตาเข้าหา
อีกฝ่ายหนึ่ง สีหน้าบึ้งตึงเฉยเมย ท่าทางเย็นชา ขาดความใกล้ชิดและสัมผัส การแสดงออก
อาจจะมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีและ-
ครอบครัว, 2540, หน้า 32)

1. เก็บกด ใช้วิธีไม่พูด หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง แต่ภายในเต็มไปด้วยความโกรธ
น้อยใจ วิตกกังวล ฯลฯ

2. คลุมเครือ โดยไม่บอกชัดเจนว่าต้องการอะไร ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องคาดเดา
และไม่อาจตอบสนองได้ตรงตามความต้องการก็จะขัดใจกัน

3. เจ้ากี้เจ้าการ เป็นลักษณะของการไปกำหนดกฎเกณฑ์ให้คนอื่น

4. ดี เป็นการหาข้อบกพร่องในการกระทำของผู้อื่น
5. บ่น เป็นการใช้ข้อความที่ยืดยาวในการสื่อสารความหมายเรื่องนั้น ๆ
6. คำว่า เช่น การใช้คำหยาบและรวมถึงการประชด กล่าวหา เปรียบเทียบ การสื่อสารเหล่านี้ จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้สึกในทางลบ เช่น สงสัยว่าเขาต้องการอะไร รู้สึกว่าเราคงเป็นคนไม่มีอะไรดี รู้สึกถูกดูหมิ่นศักดิ์ศรี ไม่ได้รับการยอมรับโดยรวม คือ รู้สึกว่าไม่มีค่าสำหรับอีกคน เมื่อคนรู้สึกว่ามีค่าในครอบครัว การอยู่ด้วยกัน และการพูดจาดี ๆ ก็จะเกิดขึ้นได้ยาก พฤติกรรมที่ไม่ดีต่าง ๆ ก็จะแสดงออกมาได้

ศุภรศมี วิฑิตกุลเจริญ (2546, หน้า 40) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการสื่อสารระหว่างบุคคลว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลมีองค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร (source) สาร (message) สื่อ (channel) ผู้รับสาร (receiver) ผล (effect) และปฏิกิริยาตอบสนอง (feedback) จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของการสื่อสารในครอบครัวนั้น ประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร เนื้อหาของสาร สื่อ และผู้รับสาร ที่ใช้ภาษาพูดและภาษาท่าทางติดต่อกันระหว่างสมาชิกของครอบครัว โดยภาษาทั้ง 2 นี้ จะออกมาในรูปแบบของการสื่อสารทางบวกหรือทางลบก็ได้ เช่น การสื่อสารทางบวก มีการพูดจาให้กำลังใจ การยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน การโอบกอดสัมผัส เป็นต้น ส่วนการสื่อสารทางลบนั้น อาจออกมาในรูปแบบของการบ่น คำพูด ทำร้ายร่างกาย การแสดงสีหน้าบึ้งตึงต่อกัน เป็นต้น จากการสื่อสารข้างต้นจะเห็นได้ว่า พ่อแม่ผู้ปกครอง คือ ผู้ส่งสาร เนื้อหาของสาร คือ การอบรมเลี้ยงดู การแนะนำ ตักเตือน เป็นต้น โดยผ่านสื่อทั้งภาษาถ้อยคำและภาษาท่าทางให้แก่ลูก ซึ่งเป็นผู้รับสาร ส่วนผลและปฏิกิริยาตอบสนองที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก คือ พฤติกรรมการแสดงออกของเด็กนั่นเอง

รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว จากการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว พบว่า นักจิตวิทยาและนักวิจัยได้แบ่งรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวออกเป็น 2 แนวคิด ซึ่งได้แก่

1. แนวคิดของ McLeod, Chaffee, and Wackman (1975, p. 37) ได้แบ่งการสื่อสารในครอบครัวเป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ ได้แก่

- 1.1 การสื่อสารที่ยึดถือแบบแผนของสังคมเป็นหลัก (socio-oriented family communication) คือ แบบของความสัมพันธ์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างพ่อแม่ลูก ที่ยึดถือ

แบบแผนหรือประเพณีเป็นแนวทาง ซึ่งสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลในครอบครัวที่เข้ากันได้ดี ครอบครัวแบบนี้อบรมให้เด็กรักษาความสามัคคีกับพ่อแม่และบุคคลอื่น ๆ ในครอบครัว และเพื่อน ๆ พ่อแม่จะสอนลูกให้หลีกเลี่ยงการโต้เถียง และความขัดแย้ง เด็กจะต้องรู้จักระงับความโกรธ และยอมจำนนในการถกเถียงแก้ไขปัญหา เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งหรือความยุ่งยากขึ้น

1.2 การติดต่อสื่อสารที่ยึดถือแนวคิดเป็นหลัก (concept-oriented family communication) คือ แบบความสัมพันธ์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างพ่อแม่ลูก ความสัมพันธ์แบบนี้ยึดหลักความคิด ข้อเท็จจริง ความถูกต้อง ความเป็นไปได้ของเนื้อหาที่สื่อสารกันเป็นหลัก เด็กจะได้รับการสนับสนุนให้รู้จักแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมาอย่างเปิดเผย รู้จักโต้แย้งความคิดเห็นของผู้อื่น ในขณะเดียวกัน รู้จักยอมรับฟังความคิดและความเชื่อของผู้อื่นด้วย พ่อแม่จะมีส่วนร่วมให้ลูกแสดงความคิดเห็นอยู่เสมอ เด็กจึงมีทักษะในการแสดงเหตุผล และรู้จักประเมินปัญหาอย่างรอบคอบ

ในทางปฏิบัติ พฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัวระหว่างพ่อแม่ลูกจะไม่มีลักษณะความสัมพันธ์เป็นไปในทางใดทางหนึ่ง แต่จะมีการผสมผสานกันระหว่างลักษณะทั้ง 2 แบบ ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว 4 แบบ คือ

แบบที่ 1 การสื่อสารในครอบครัวอิสระ/แบบปล่อยปละ (laissez faire) การสื่อสารในครอบครัวแบบนี้ไม่เน้นถึงความสัมพันธ์ของการสื่อสารที่ยึดถือแบบแผนของสังคมเป็นหลักและยึดถือแนวคิดเป็นหลัก เด็กจะไม่ถูกห้ามให้เถียงผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันก็ไม่มีโอกาสรับฟังความขัดแย้งจากบุคคลอื่น

แบบที่ 2 การสื่อสารในครอบครัวแบบเน้นการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่/แบบปกป้อง (protective) แบบนี้จะเน้นความสัมพันธ์ของการสื่อสารที่ยึดถือแบบแผนของสังคมเป็นหลัก คือ จะอบรมเด็กให้มีความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และรักษาความสามัคคีกลมเกลียวภายในครอบครัว เด็กจะถูกสอนไม่ให้เถียงผู้ใหญ่

แบบที่ 3 การสื่อสารในครอบครัวแบบสนับสนุนความคิดเห็นของเด็กเป็นหลัก/แบบเปิดเสรี (pluralistic) แบบนี้เน้นความสัมพันธ์ของการติดต่อสื่อสารที่ยึดแนวคิดเป็นหลัก คือ จะสนับสนุนความคิดแปลกใหม่ของเด็กแม้จะเป็นความขัดแย้งกับผู้ใหญ่ก็ตาม เด็กมี

อิสระเต็มที่ในการแสดงความคิดเห็นเป็นของตัวเองและถกเถียงปัญหาต่าง ๆ ภายในครอบครัว

แบบที่ 4 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบประนีประนอม (consensual) แบบนี้จะประนีประนอมระหว่างการสื่อสารที่ยึดแบบแผนของสังคมเป็นหลักและยึดแนวคิดเป็นหลัก คือ เด็กอาจได้รับการสนับสนุนให้แสดงความคิดเห็นแต่ต้องไม่เป็นการกระทบกระเทือนถึงความกลมเกลียวในครอบครัว

2. แนวคิดของ Kantor and Lehr's (1975, pp. 7-12) แบ่งรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

2.1 การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด (closed family communication) เป็นวิธีการสื่อสารในครอบครัวที่เข้มงวด มีการวางระเบียบกฎเกณฑ์อย่างรัดกุม วางระเบียบในเรื่องเวลาได้อย่างเคร่งครัด มีตารางเวลาสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และสมาชิกทุกคนต้องรักษาระเบียบ เช่น จะต้องกลับบ้านไม่เกิน 17.00 น. จะต้องเข้านอนก่อน 22.00 น. ผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์ คือ ผู้ที่มีอำนาจสูงสุดซึ่งมักจะ ได้แก่ พ่อ โดยเป็นผู้ให้คำแนะนำ และควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว เด็กที่ว่างนอนสอนง่ายจะได้รับรางวัลเป็นสิ่งตอบแทน แต่ในทางตรงกันข้าม ก็ใช้การลงโทษสำหรับเด็กที่ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่

ผลดีของการสื่อสารในครอบครัวแบบปิด ได้แก่ (1) บิดามารดาหรือหัวหน้าครอบครัวสามารถใช้อำนาจกับบุตร ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปกครอง เกิดวินัยภายในบ้าน (2) ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยแก่เด็ก (3) การใช้ง่ายมีการจัดสรรอย่างรอบคอบ ไม่ปล่อยให้มีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย (4) การเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของบุตรต้องผ่านการกรองจากหัวหน้าครอบครัว หากหัวหน้าครอบครัวมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด จะทำให้บุตรมีความรู้ด้านต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

ผลเสียของการสื่อสารในครอบครัวแบบปิด ได้แก่ (1) บุตรมีความกลัว บิดามารดามากจนไม่สบายใจเมื่ออยู่ใกล้ หรือเมื่อพูดคุยด้วย ทำให้เกิดความขัดแย้งและเกือบกด (2) ในการสนทนา การเปิดรับข่าวสารของบุตรต้องมีการกรองจากบิดา มารดา หรือหัวหน้าครอบครัวอยู่เสมอ หากบิดามารดาหรือหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้กว้างขวาง ก็จะไม่สามารถกรองเนื้อหาที่ดีเพื่อถ่ายทอดแก่บุตรได้ ทำให้บุตรไม่ได้รับความรู้ข่าวสารที่มีคุณค่า หรือข่าวสารที่รับไม่น่าสนใจ ทำให้บุตรต้องแอบหาข้อมูลเอง

ซึ่งอาจเกิดผลเสียแก่เด็ก เนื่องจากเด็กไม่กล้านำข้อมูลที่ได้รับมาสอบถามบิดามารดา ทำให้ตัดสินใจผิดพลาด (3) การที่ครอบครัวเคร่งครัดในเรื่องของเวลา จนทำให้บางครั้งบุตรเกิดปัญหาได้ เนื่องจากการคบเพื่อนชายและหญิง และปัญหาการจราจรในปัจจุบัน ทำให้บุตรอาจกลับบ้านไม่ตรงเวลา ครอบครัวแบบปิดจะเคร่งครัดมาก ทำให้เกิดปัญหาขัดแย้ง จนบุตรไม่กล้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อน ทำให้ไม่มีโอกาสพัฒนาการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน

2.2 การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด (open family communication) เป็นวิธีการสื่อสารที่สมาชิกครอบครัวแต่ละคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจความเป็นไปต่าง ๆ ภายในครอบครัวมีความยืดหยุ่นสูง กฎระเบียบครอบครัวเป็นสิ่งที่ผ่อนผันได้และเปลี่ยนแปลงได้ ทุกคนมีสิทธิโน้มน้าวจิตใจสมาชิกคนอื่น ๆ ให้ทำในสิ่งที่ตนต้องการ แม้ว่า โดยปกติ พ่อแม่จะเป็นหัวหน้าครอบครัว มีอำนาจในการจัดการต่าง ๆ ภายในบ้าน แต่โครงสร้างของอำนาจก็ไม่เป็นไปอย่างตายตัว แต่ละคนมีสิทธิที่จะเสนอร่วมตัดสินใจและดำเนินงานได้

ผลดีของการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด ได้แก่ (1) สมาชิกมีสิทธิในการปรับความต้องการของตนเองให้เข้ากับความต้องการของสมาชิกอื่น ๆ โดยวิธีการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจคนอื่น และยืดหยุ่นซึ่งกันและกันมากเป็นสำคัญ ทำให้บุตรกล้าแสดงออกอย่างถูกวิธี เมื่อมีปัญหาคับข้องใจก็กล้าที่จะขอคำปรึกษาจากบิดามารดา หรือพี่น้องในทุกอย่าง ทำให้เด็กมีความมั่นใจ กล้าคิด กล้าทำ (2) ครอบครัวแบบเปิด มีการพัฒนาในตัวสมาชิกทางด้านอารมณ์ สังคม สติ-ปัญญา การเข้าสังคม มีการฝึกฝนให้เผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ในการร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว การถ่ายทอดจากบิดามารดา (3) มีการติดต่อสื่อสารจากบุคคลภายนอกสม่ำเสมอ ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้เรียนรู้การดำเนินชีวิตที่มีหลายรูปแบบในสังคมทำให้เด็กพัฒนาการใช้ชีวิตในสังคมได้ดี

ผลเสียของการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด ได้แก่ บางครั้งมีสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความแตกแยกได้ง่าย จากการที่สมาชิกต่างยึดถือความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ เมื่อมีข้อขัดแย้งก็ยิ่งเอาชนะกัน เป็นเหตุให้สมาชิกแสดงความก้าวร้าวต่อกันมากยิ่งขึ้น

2.3 การสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย (random family communication) เป็นวิธีการสื่อสารที่สมาชิกครอบครัวแต่ละคนสามารถทำอะไรตามที่ตนต้องการได้

กฎระเบียบต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การอยู่ร่วมกันของสมาชิกครอบครัวแบบนี้ เป็นไปตามสบายในแบบฉบับของแต่ละบุคคล

ผลดีของการสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย ได้แก่ (1) เปิดโอกาสให้สมาชิก ดำเนินชีวิตอย่างเสรี ไม่มีกฎระเบียบหรือข้อบังคับต่าง ๆ (2) สมาชิกมีการพัฒนาทาง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้สมาชิกในครอบครัว ต้องฝึกหัดคิดหาทางออกให้ตนเองเสมอ

ผลเสียของการสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย ได้แก่ (1) เป็นหนทางไปสู่ ความแตกแยกได้ง่าย เพราะไม่มีผู้ควบคุมดูแล (2) เด็กในครอบครัวจะถูกปล่อยปละละเลย ไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างเพียงพอ ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกขาดความอบอุ่น ในบางครั้ง หันไปคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว เกเร และชักชวนกันก่อความรุนแรงต่าง ๆ

จากการศึกษารูปแบบการสื่อสารในครอบครัว แบ่งออกเป็น 2 แนวคิดที่สำคัญ ได้แก่

1. แนวความคิดของ McLeod et al. (1975, pp. 112-113) ได้แบ่งรูปแบบการสื่อสาร ในครอบครัวในครอบครัวออกเป็น 4 แบบด้วยกัน ได้แก่

1.1 การสื่อสารในครอบครัวอิสระ/แบบปล่อยปละ (laissez faire)

1.2 การสื่อสารในครอบครัวแบบเน้นการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่/แบบปกป้อง (protective)

1.3 การสื่อสารในครอบครัวแบบสนับสนุนความคิดเห็นของเด็กเป็นหลัก/แบบเปิดเสรี (pluralistic)

1.4 การสื่อสารภายในครอบครัวแบบประนีประนอม (consensual)

2. แนวความคิดของ Kantor and Lehr's (1975) ที่ได้แบ่งรูปแบบการสื่อสาร ในครอบครัวออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

2.1 การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด (closed family communication)

2.2 การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด (open family communication)

2.3 การสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย (random family communication)

การแบ่งรูปแบบการสื่อสารทั้งสองแนวความคิดนี้ จากการศึกษาของ คีริพร สิริยากุล (2534) กล่าวว่า ในทางปฏิบัติ พฤติกรรมการสื่อสารในครอบครัวทั้งสองแนวความคิดนี้

พฤติกรรมสื่อสารในครอบครัวระหว่างพ่อ แม่ ลูก จะไม่มีลักษณะเป็นไปในทางใดทางหนึ่ง และจากการศึกษาพฤติกรรมสื่อสารที่พ่อแม่แสดงต่อลูกในสถานการณ์ต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะที่เด่นชัด คือ พฤติกรรมสื่อสารเชิงบวก เช่น การชมเชย การตั้งใจฟังลูกเล่าเรื่องต่าง ๆ การให้โอกาสแก่ลูกในการแสดงความคิดเห็น ส่วนพฤติกรรมสื่อสารในเชิงลบ เช่น การดูค่า การเฉยเมย เป็นต้น นอกจากนี้ สังคมไทยในปัจจุบัน วัฒนธรรมและอารยธรรมทางตะวันตกที่มุ่งเน้นความเจริญทางวัตถุ เข้ามามีอิทธิพลในการดำเนินชีวิตของครอบครัวมากขึ้น ทำให้พ่อแม่มีเวลาให้ลูกน้อยลง เพราะสนใจแต่การประกอบอาชีพ การสร้างฐานะทางสังคม หรือให้เวลากับงานสังคมมากเกินไป จนไม่มีโอกาสพูดคุย อบรมลูก ลักษณะเช่นนี้ จะทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพ่อแม่กับลูกเกิดความไม่เข้าใจกัน หรืออาจกล่าวได้ว่า ปริมาณการสื่อสารในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการเสริมสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวด้วยเช่นกัน ดังนั้นเมื่อพิจารณาพฤติกรรมสื่อสารที่บิดามารดาแสดงต่อลูกควบคู่กับ ปริมาณการสื่อสาร ทำให้สามารถแบ่งรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การสื่อสารในครอบครัวที่มีเชิงบวกและเชิงลบมาก หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงต่อลูกในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีพฤติกรรมสื่อสารทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก

รูปแบบที่ 2 การสื่อสารในครอบครัวที่มีเชิงบวกมากและเชิงลบน้อย หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงต่อลูกในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีพฤติกรรมสื่อสารทั้งเชิงบวกในปริมาณมาก และแสดงพฤติกรรมสื่อสารเชิงลบในปริมาณน้อย

รูปแบบที่ 3 การสื่อสารในครอบครัวที่มีเชิงลบน้อยและเชิงลบมาก หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงต่อลูกในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีพฤติกรรมสื่อสารทั้งเชิงบวกในปริมาณน้อย และแสดงพฤติกรรมสื่อสารเชิงลบในปริมาณมาก

รูปแบบที่ 4 การสื่อสารในครอบครัวที่มีเชิงบวกและเชิงลบน้อย หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงต่อลูกในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีพฤติกรรมสื่อสารทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณน้อย

จากแนวคิดของรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การสื่อสารที่เกิดขึ้นในครอบครัวนั้นมี 2 ลักษณะ คือ การสื่อสารในทางบวกและการสื่อสารในทางลบ

ซึ่งในแต่ละครอบครัวต้องมีการสื่อสารทั้ง 2 แบบนี้ปะปนกัน ซึ่งอาจจะแตกต่างกันในปริมาณที่มากน้อยไม่เท่ากัน จึงสามารถจำแนกรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวเป็น 4 รูปแบบ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศิริพร สิริยากุล (2534) ศึกษาพบว่า การสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวมี 2 ลักษณะ คือ การสื่อสารในทางบวกและทางลบ ซึ่งในแต่ละครอบครัวมีการสื่อสารทั้ง 2 แบบนี้ปะปนกัน แต่มีปริมาณที่มากน้อยไม่เท่ากัน และสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบเช่นเดียวกัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ทางผู้วิจัยจึงใช้รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ได้จำแนกรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวเป็น 4 แบบ ดังที่กล่าวข้างต้น

การสื่อสารในครอบครัวกับลูกวัยรุ่น ช่วงชีวิตในแต่ละวัยนั้นมีความสำคัญ

ในการพัฒนาพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะการแสดงออกของบิดามารดาที่ได้เคยแสดงออกกับลูกมาตั้งแต่ลูกเป็นเด็ก จนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านการใช้คำพูดและการกระทำ และยังเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตเกือบทุกอย่าง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ การเรียน สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เป็นต้น ซึ่ง วนิดดา ปิยะศิลป์ (ม.ป.ป., หน้า 135) ให้ความเห็นว่า ถ้าบิดามารดาไม่เข้าใจ ไม่พอใจ หรือโกรธ มีการต่อว่าหรือบังคับ วัยรุ่นจะมีพฤติกรรมต่อต้านอย่างชัดเจน ดังนั้นบุคคลต่างวัยที่ใกล้ชิดต้องใช้ความอดทนอย่างมากเพื่อที่จะทำความเข้าใจ หรือเพื่อที่จะสร้างความสัมพันธ์ด้วย โดย ขงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (ม.ป.ป., หน้า 34-35) ได้สนับสนุนว่า การสื่อสารกับบุตรในช่วงวัยรุ่นจะต้องใช้ความอดทน เข้าใจ และให้โอกาสเด็กได้แสดงความรู้สึก ความคิดเห็น และให้การยอมรับ เมื่อเขามีประสบการณ์ที่แปลกใหม่ หรือประสบกับความยุ่งยากใจ เขาสามารถที่จะพูดคุยหรือปรึกษาหารือกัน ภายในบ้าน โดยบิดามารดาเป็นผู้รับฟังที่ดี ไม่ใช่ใช้วิธีการสั่งให้ทำ ซึ่งจะทำให้ลูกเบื่อและไม่ยอมรับ เมื่อวัยรุ่นได้รับการสื่อสารในครอบครัวจากบิดามารดาที่เข้าใจเขา วัยรุ่นก็จะสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ ซึ่ง เสาวลักษณ์ สุวพันธ์ (2547, หน้า 25-26) ได้เสนอวิธีการทำให้บิดามารดาเข้าใจวัยรุ่นว่า บิดามารดาต้องมีการพูดคุยอย่างเปิดเผย และเป็นกันเองกับลูกวัยรุ่น โดยเริ่มจากการรับฟังสิ่งที่ลูกพูด เข้าใจ และยอมรับว่าสิ่งนั้นเป็นความคิดของลูกจริง ๆ บิดามารดาไม่ควรรีบด่วนสรุป ตำหนิ สั่งสอน หรือโววายเสียก่อน แต่ควรจะสนับสนุนให้วัยรุ่นเปิดเผยทั้งความคิด และความรู้สึกของตนเองในทุก ๆ เรื่อง แม้แต่เรื่อง

ที่เขาผิด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อุษา พิพัฒน์สาธกิจ (2544) ศึกษาพบว่า การสื่อสารในครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาวัยรุ่นให้เป็นคนดี มีความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ และมีความมั่นคงทางอารมณ์ อันจะนำไปสู่กำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศสืบไป ในทางตรงกันข้าม ถ้าบิดามารดาที่มีการสื่อสารไม่ดี เช่น ใช้การสื่อสารในเชิงลบ โดยการดูค่า ใช้ถ้อยคำที่ทำลายจิตใจเด็ก หรือไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความรู้สึก ความคิดเห็น ทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณค่าตนเองไม่มีค่า ไม่เป็นที่รักของพ่อแม่ เด็กและเยาวชนอาจเติบโตไปในทางที่ไม่ดี หรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ สอดคล้องกับ จรรยา สุวรรณทัต (2530, หน้า 54-56) ที่ได้กล่าวว่า การสื่อสารในครอบครัวที่ไม่เหมาะสมหรือขาดคุณภาพ นอกจากจะบั่นทอนและทำให้มีสุขภาพจิตที่ไม่ดีด้วยแล้วยังทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความขัดแย้งได้ง่าย และทำให้มีสุขภาพจิตที่ไม่ดีด้วย พ่อแม่จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาให้เกิดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพ เพราะจะทำให้บรรลุถึงเป้าหมายในการพัฒนาเด็กให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่า

ครอบครัวที่มีบุตรเป็นวัยรุ่นหรือกำลังเข้าสู่วัยรุ่น มักจะประสบปัญหาในเรื่องของการสื่อสารกันภายในครอบครัวระหว่างพ่อแม่ลูก เนื่องจากมีความต่างวัยกันมาก หรือพ่อแม่เองปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของลูก ทำให้พ่อแม่ใช้วิธีการเดิม ๆ มาปฏิบัติต่อลูก เสมือนว่าลูกของตนเองยังเล็กอยู่ ดังนั้นพ่อแม่ควรที่จะรู้ถึงวิธีการสื่อสารกับลูกให้เกิดความเข้าใจกัน และลดความขัดแย้งระหว่างบุคคลในครอบครัว

Melgosa (2001, p. 66) ได้กล่าวถึงวิธีการสื่อสารระหว่างพ่อแม่กับบุตรวัยรุ่นว่า ก่อนที่พ่อแม่จะพูด ควรตั้งใจฟังในสิ่งที่เด็กพูดก่อน สังเกตถ้อยคำน้ำเสียง สีหน้าท่าทางของเด็กขณะทีพูด เมื่อพ่อแม่พูด ควรหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่รุนแรง การพูดซ้ำ ๆ ควรใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงความรัก ความปรารถนา และความไม่สบายใจของลูกด้วย และเมื่อเห็นข้อดีหรือการประสบความสำเร็จของเด็ก ควรพูดชื่นชมเห็นคุณค่าในตัวของเด็ก

วัชร อੰนาค (2540, หน้า 32-34) เป็นผู้หนึ่งที่สนับสนุนการสื่อสารในครอบครัวเชิงบวก โดยได้กล่าวถึงทักษะของการสื่อสาร ซึ่งสามารถปรุงแต่งชีวิตครอบครัวให้มั่นคงหรือสามารถช่วยลดความขัดแย้งภายในครอบครัว ดังนี้

1. สื่อความประทับใจ เป็นการแสดงความชื่นชมที่มีต่อสมาชิกในครอบครัวด้วยความจริงใจ ไม่ใช่ป้อยอนเกินเหตุ ผู้ฟังรู้สึกผ่อนคลายมีความสุข มีความภูมิใจ

2. สื่อความกังวลใจ ห่วงใย เป็นการบอกกล่าวถึงความรู้สึกที่กังวลออกมาในเวลาที่เหมาะสม เป็นการช่วยลดความเจ็บปวดลงได้

3. การให้ข้อมูลใหม่ เป็นการบอกกล่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ การนัดหมาย ความชื่นชม ในความสำเร็จของบุคคลหรือการทำกิจกรรม เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวทราบข้อมูลเดียวกัน มีความเข้าใจเหมือนกัน นำไปสู่ความภาคภูมิใจแก่บุคคลที่ประสบความสำเร็จด้วย

4. สื่อข้อสงสัย หรือไม่เข้าใจ เป็นการสื่อให้อีกฝ่ายทราบ เพื่อขอให้อธิบายสิ่งที่สงสัยเพิ่มเติมแทนที่จะเก็บไปคิด หรือเข้าใจเอง ซึ่งมักจะเป็นเชิงลบมากกว่าเชิงบวก

5. สื่อความไม่พอใจ พร้อมข้อเสนอแนะที่เป็นไปได้ เป็นการแลกเปลี่ยนปัญหาซึ่งกันและกัน และผู้เสนอปัญหามีโอกาสเสนอทางแก้ไขที่เป็นไปได้ เพราะผู้ที่ทราบปัญหาจะเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา ดีกว่าจะให้ผู้อื่นตัดสินว่าไม่ถูกต้อง หรือไม่ควรเป็นอย่างนั้น ซึ่งการสื่อสารเช่นนี้ จะเป็นการเปิดเผยความไม่พอใจ ความโกรธ และแสดงออกมาในทางที่เหมาะสม

6. สื่อความหวัง ความปรารถนา เป็นการแบ่งปันความหวัง และความปรารถนาต่อกัน โดยการพูดให้คนอื่นทราบถึงความหวัง และความปรารถนา ที่เราจะกระทำให้เป็นจริง แม้ว่าจะได้รับการตอบสนองหรือไม่ก็ตาม แต่เมื่อเราบอกถึงความหวังและความปรารถนาออกไปแล้ว อาจมีการรวมพลังเพื่อให้ความหวังนั้นเป็นผลสำเร็จก็ได้ เช่น การที่ลูกมีความปรารถนาอยากสอบได้เกรดดี ๆ อยากเป็นที่รักของครู บิดามารดาก็สามารถสนองตอบ โดยการให้กำลังใจ ให้ความชื่นชม เป็นการช่วยเหลือเพิ่มพูนความเชื่อมั่นให้แก่ลูกได้

7. อารมณ์ขัน การใช้คำพูดที่แทรกอารมณ์ขันจะช่วยให้บรรยากาศในการพูดคุยคลายความตึงเครียดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชีวิตประจำวันของคนเราต้องประสบกับความเครียดของการจราจร ความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ก็มีคำพูดที่ช่วยผ่อนคลายความรู้สึกภายในขึ้นได้มาก

จิราภรณ์ นพคุณขจร (2543, หน้า 15-16) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสื่อสารเพื่อลดความขัดแย้งภายในครอบครัวไว้ 3 ขั้นตอน คือ

1. บอกความรู้สึก หลังจากสื่อสารกับตนเอง บุคคลจะรู้ตนเองและบอกตนเองได้ถึงความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ของตนเองต่อเหตุการณ์และผลกระทบ การบอกถึงความรู้สึกต่อคู่สื่อสาร ควรบอกตรง ๆ ว่ารู้สึกอย่างไร คิดอย่างไร

2. เมื่อได้บอกความคิด ความรู้สึกแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ บอกถึงพฤติกรรมที่
ต้องการว่า ต้องการให้คู่สื่อสารทำอะไร อย่างไร แต่ควรเป็นพฤติกรรมที่สามารถทำได้

3. ขอความคิดเห็น เพื่อหาทางออกของปัญหา เมื่อทำขั้นตอนที่ 2 แล้ว ต้องขอ
ความคิดเห็นว่า คู่สื่อสารทำได้หรือไม่ อย่างไร หรืออาจมีวิธีการอื่น ๆ ที่ดีกว่า เพื่อร่วมกัน
คิดแก้ไขและหาทางออกของปัญหาหรือผลกระทบดังกล่าวด้วยกัน

สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่น (2545, หน้า 1) ได้เสนอแนวทางการสร้างความสุข
ในครอบครัว ซึ่งสามารถทำได้โดยการใช้ภาษาพูดและภาษาท่าทาง ในส่วนของภาษาพูด
เป็นสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงในการพูดจากันภายในครอบครัว โดยการใช้คำพูด คำเรียกขาน
ควรมีความนุ่มนวล ไพเราะ สมฐานะและบทบาทของผู้ที่เราพูดด้วย ไม่ใช่คำพูดล้อเลียน
ประชดประชัน หากเกิดความขุ่นข้องหมองใจกัน ควรใช้วิธีการพูด ดังนี้

1. เปิดเผยความรู้สึกโดยตรงกับผู้ที่อยากจะสื่อ ไม่เลี่ยงไปพูดผ่านคนอื่น หรือเก็บไว้
ไม่พูดจา เลือกที่จะพูดตามความรู้สึกจริง ๆ แทนที่จะกล่าวแบบประชด
2. จัดการกับอารมณ์ของตนเองหลายครั้งที่อารมณ์ขุ่นเคือง ทำให้ใช้คำพูดทำร้าย
น้ำใจกันและกัน มากกว่าจะเป็นการพูดเพื่อแก้ปัญหา
3. ใช้คำพูดในทางที่สร้างสรรค์เลือกใช้คำพูดที่นุ่มนวลไพเราะ แทนการขวนทะเลาะ
4. เลือกเวลาพูดที่เหมาะสม อย่าคิดแต่เอาชนะ ตามระราน
5. ตั้งใจฟังอีกฝ่าย นอกจากพูดจาที่ดีแล้ว ต้องรู้จักตั้งใจฟังอีกฝ่ายว่ามีเหตุผล
มีความเข้าใจว่าอย่างไร

6. ขอความเห็น ฟังแล้วให้อีกฝ่ายมีโอกาสดแสดงความคิดเห็น จะช่วยให้
การแก้ปัญหาพร้อมกันเป็น ไปด้วยดี เมื่ออีกฝ่ายยอมรับข้อคิดเห็น ควรแสดงคำขอบคุณ

7. ควรหลีกเลี่ยงการสื่อสารที่ทำลายน้ำใจหรือการสื่อสารที่ทำลายสัมพันธภาพ
อันดีและทำให้เสียกำลังใจ เช่น การพูดเปรียบเทียบประชดประชัน สบประมาท บ่นว่า
หรือตำหนิผ่านคนอื่น ไม่รู้จักแสดงความชื่นชมหรือขอบคุณ รวมถึงการนำเรื่องราวที่เป็น
ความผิดในอดีตมาพูดซ้ำ ๆ

ส่วนของภาษาท่าทางควรมีสีหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส มีท่าทางเป็นมิตร มีการสัมผัส
ที่นุ่มนวลอ่อนโยน

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (ม.ป.ป., หน้า 212) ได้เสนอวิธีการสื่อสารกับบุตรวัยรุ่นไว้ดังนี้

1. บอกความรู้สึกของพ่อแม่ต่อปัญหาที่เกิดขึ้น มากกว่าการสั่งสอนหรือตำหนิเด็ก ทั้งนี้เพราะการบอกความรู้สึกจะไม่ทำให้เกิดการโต้แย้ง ดังนั้นพ่อแม่ควรบอกความรู้สึกของตนเองที่มีต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ผลที่ได้ คือ เด็กจะรับฟังและเข้าใจความรู้สึกของพ่อแม่
2. บอกสิ่งที่พ่อแม่อยากให้เกิดขึ้น แทนการบอกให้เด็กทำอะไร เพราะเด็กวัยรุ่นเมื่อรู้สึกว่าคุณสั่ง โดยธรรมชาติในวินัยนี้ก็อยากจะต่อต้าน
3. การถามความเห็นของเด็ก แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่รับฟังและยอมรับในตัวเด็ก ดังนั้นเด็กจะพูดคุยกับพ่อแม่ในฐานะบุคคลที่เข้าใจกัน การใช้อารมณ์หรือการต่อต้านก็จะลดน้อยลง การพูดคุยในลักษณะนี้ จะทำให้เด็กรู้จักใช้เหตุผล มีการประนีประนอม และคงความนิยมในตัวผู้ใหญ่ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับวัยรุ่นที่จะพัฒนาขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

จากการศึกษาของ อัญชลี ประสบจตุรพร (2549) ศึกษาพบว่า วิธีการสื่อสารกับลูกวัยรุ่นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช่วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งการสื่อสารนั้นสามารถทำได้ ดังนี้

1. ใช้ภาษาทางบวกทั้งภาษาถ้อยคำและภาษาท่าทาง เป็นการสะท้อนความรู้สึกที่ดีต่อกัน เช่น แสดงความชื่นชม การขอบคุณ การเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ
2. เชื่อมมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน
3. หลีกเลี่ยงการสื่อสารในเชิงลบ เช่น การบ่น การตำหนิ การประชดประชัน การกล่าวหา เป็นต้น เพราะอาจส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจกัน เกิดการโต้เถียงหรือใช้อารมณ์ เป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างกัน
4. ใช้การสื่อสารสองทางเป็นหลัก การสื่อสารสองทางเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสารได้ทันที ช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกันมากขึ้น
5. บอกความรู้สึกของตนเอง ควรบอกตรง ๆ ว่า รู้สึกอย่างไร คิดอย่างไร
6. รับฟังด้วยความใส่ใจ
7. ถามความคิดเห็น เพื่อร่วมกันคิดแก้ไขและหาทางออกของปัญหาด้วยกัน

1. ข่าวสารที่สื่อสารกันภายในครอบครัวควรมีความกระชับสำหรับสมาชิกทุกคน และเป็นสิ่งที่พึงพอใจของทุกคน รวมทั้งครอบคลุมสาระสำคัญในหลาย ๆ เรื่อง
2. กฎระเบียบของครอบครัวควรชัดเจน ทันท่วงที ยืดหยุ่น และเป็นประโยชน์
3. วิธีการแสดงบทบาทของสมาชิกในครอบครัวควรยืดหยุ่น และมุ่งสนองความต้องการของครอบครัว
4. เป้าหมายของครอบครัวควรชัดเจนและสะท้อนความต้องการส่วนบุคคลของสมาชิกในครอบครัว
5. รูปแบบของวิธีการสื่อสารในครอบครัว ควรมาจากข้อดีของครอบครัวแบบปิด แบบเปิดและแบบปล่อยปละ แบบละ 1 ใน 3 ของพฤติกรรมสื่อสารในครอบครัวทั้งหมด
6. ความรู้สึกว่าคุณค่าของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนควรมีสูง เป็นการสื่อสารที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวทุกคนรู้สึกว่าคุณค่า
7. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับสิ่งแวดล้อมภายนอก ควรจะเป็นไปในลักษณะไม่ยุ่งยาก และเป็นอิสระต่อกัน

จากการศึกษาของ เจตสุดา บุญบา (2550, หน้า 9) ได้สรุปว่า การที่ครอบครัวมีรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม จะทำให้สมาชิกเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้ทุกคนในครอบครัวรู้จักใช้รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบปิด แบบเปิด และแบบปล่อย โดยเลือกเฉพาะข้อดีของแต่ละรูปแบบ ซึ่งต้องศึกษาถึงระบบของครอบครัว ทำความเข้าใจกับบทบาทของบุคคลในครอบครัวที่มีการสื่อสารที่มีสุขลักษณะ คือ มีลักษณะของการสื่อสารที่สร้างสรรค์ ทำให้สมาชิกอบอุ่น มีความเข้าใจกัน รักใคร่กลมเกลียว และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งจะเป็ผลดีต่อครอบครัวและสังคมอีกด้วย

สำหรับการพัฒนาพฤติกรรมสื่อสารในครอบครัว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ควรจะพัฒนาพฤติกรรมสื่อสารในทางบวกเท่านั้น โดยนำข้อดีของรูปแบบการสื่อสารภายในครอบครัวแต่ละแบบที่กล่าวถึงมาใช้ และประยุกต์ให้เข้ากับครอบครัวของตนเอง ไม่ควรเข้มงวดหรือปล่อยปละจนมากเกินไป ควรมีความยืดหยุ่น และเข้ากับประเพณีและวัฒนธรรมของครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

การสื่อสารในครอบครัวกับสัมพันธภาพในครอบครัว การสื่อสารในครอบครัว มีความเกี่ยวเนื่องกับสัมพันธภาพในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ หากพ่อแม่พูดคุย สื่อสารกับลูกอย่างรู้ใจ ให้ความเป็นกันเอง รับฟังปัญหาอย่างเห็นอกเห็นใจ พร้อมทั้งเป็นที่พึ่งแก่เด็ก เด็กก็มักจะเกิดความรู้สึกอบอุ่น ตลอดจนเคารพนับถือและไว้วางใจ เมื่อเด็ก ประสบปัญหาที่ย่อมนำมาระบายให้ฟัง หรือปรึกษาหารือเพื่อหาทางแก้ไขต่อไป (ปราณี รามสูตร, 2528, หน้า 86) ในทางตรงกันข้าม หากบ้านไม่มีใครเป็นที่พึ่งพิงหรือให้ความรู้สึก เชื่อมมั่นได้ เมื่อมีปัญหาเด็กก็ไม่มาปรึกษา กว่าคนในบ้านจะรู้ปัญหานั้นก็อาจบานปลาย จนยากจะแก้ไขเสียแล้ว (ฉรินันท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2528, หน้า 48-49)

ทางหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวก็คือ พ่อแม่ไม่ควรดู ด่าหนิ ลงโทษ หรือเข้มงวดมากจนเกินไป เพราะการกระทำเหล่านี้นอกจากจะทำให้เด็กไม่กล้า เล่าความจริง หรือสารภาพความผิดแล้ว ยังอาจทำให้เด็กกลายเป็นคนขี้กลัว ขี้กังวล และ อาจเกลียดชังพ่อแม่อยู่ในใจก็เป็นได้ นอกจากนี้ยังมีการ ไม่ยอมรับฟังซึ่งกันและกัน หรือฟังบ้างไม่ฟังบ้าง ทำให้เกิดความเข้าใจผิด ๆ ถูก ๆ ระวังกัน เป็นต้น ก็ส่งผลต่อ สัมพันธภาพภายในครอบครัวได้เช่นกัน

บุษบา สุธีธร (2529, หน้า 270) กล่าวว่า ปริมาณการสื่อสารก็เป็นสิ่งสำคัญอีก ประการหนึ่งที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัว กล่าวคือ การที่มีการสื่อสารกันน้อย หรือไม่ติดต่อสื่อสารกันเลยอันเนื่องมาจากถูกจำกัดหรือแยกจากกันด้วยเวลาหรือหน้าที่ เช่น พ่อแม่ไม่เคยมีเวลาให้ลูก เพราะสนใจแต่การประกอบอาชีพ หรือให้เวลากับงานสังคม มากเกินไป จนไม่มีโอกาสได้พูดคุย อบรมลูก ลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดช่องว่างระหว่าง ลูกกับพ่อแม่ เกิดความไม่เข้าใจกัน และอาจเกิดทัศนคติทางลบต่อกัน

สรุปได้ว่า สิ่งที่สำคัญที่ช่วยสร้างเสริมสัมพันธภาพในครอบครัวก็คือ การสื่อสาร อย่างมีคุณภาพ จะต้องมีปริมาณที่เพียงพอด้วย จึงจะทำให้การสื่อสารนั้นเกิดประสิทธิภาพ อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม จากสภาพการณ์ในปัจจุบัน ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับครอบครัว หรือถ้ามีก็น้อยมาก และจะหมดไปกับการใช้การสื่อสารแบบทั่ว ๆ ไป เดิม ๆ เช่น ทักทาย ประโยคเดิม ๆ ถามเรื่องเดิม ๆ หรือถามเรื่องທີ່คิดว่าสำคัญ ๆ เท่านั้น ซึ่งจากสถานการณ์

และสภาพแวดล้อมดังกล่าว อาจนำไปสู่ปัญหาการสื่อสารภายในครอบครัวได้ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากเหตุผลหลาย ๆ อย่าง คือ (ศิริพร สิริยากุล, 2534, หน้า 16)

1. พ่อแม่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการสื่อสารในครอบครัว
2. พ่อแม่ไม่ทราบธรรมชาติและความต้องการของลูก
3. สภาพการณ์หลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปซึ่งส่งผลกระทบต่อสื่อสาร

ในครอบครัว

การวัดและการประเมินรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว การสื่อสารในครอบครัว เป็นรูปแบบการติดต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งอาจมี พ่อ แม่ ลูก และบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว โดยมีการใช้ถ้อยคำและภาษาท่าทาง รวมไปถึงอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ในการติดต่อและมีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เพื่อสื่อความหมาย ความเข้าใจระหว่างกันภายในครอบครัว เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ให้อีกฝ่ายรับรู้และเข้าใจ ตลอดจนการตอบสนองกลับมายังผู้ที่สื่อสารระหว่างกัน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย พบว่า มีการสร้างแบบวัดการสื่อสารในครอบครัว เพื่อใช้ประกอบในงานวิจัยเป็นส่วนใหญ่ เช่น แบบวัดการสื่อสารในครอบครัวของ ศิริพร สิริยากุล (2534) ได้สร้างแบบวัดโดยการสำรวจแนวความคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับพฤติกรรมสื่อสารในครอบครัว พบว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ต้องประกอบไปด้วยพฤติกรรมทั้งทางวาจา กริยาท่าทาง ตลอดจนการเลือกช่วงจังหวะเวลา หรือโอกาสในการสื่อสารที่เหมาะสม และมีกิจกรรมการสื่อสารต่าง ๆ ของครอบครัว ได้แก่ การให้ความรู้แก่บุตร การให้โอกาสบุตรแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกต่าง ๆ การแก้ปัญหาส่วนตัวของบุตร และเปิดโอกาสให้บุตรร่วมแก้ปัญหาของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว การแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และเสริมแรงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การแสดงความรักต่อบุตร การเล่นและการพักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน เมื่อได้แนวคิดแล้วก็นำมาสำรวจความคิดเห็นของบุคคลที่เป็นวัยรุ่นเกี่ยวกับพฤติกรรมสื่อสารในครอบครัวทั้งการสื่อสารทางบวกและการสื่อสารทางลบ แล้วรวบรวมพฤติกรรมที่ได้มาคัดเลือกเฉพาะข้อความที่นักเรียนส่วนใหญ่เห็นสอดคล้องกัน หรือเป็นข้อความที่สอดคล้องกับหลักวิชาการ จากนั้นก็นำข้อความที่ได้มาสร้างเป็นข้อคำถาม

ลักษณะของแบบวัดเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ชนิด 4 คำตอบ ประกอบด้วย ข้อคำถาม 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ การสื่อสารทางบวกในครอบครัวและการสื่อสารทางลบในครอบครัว โดยแต่ละส่วนจะมี 23 ข้อ จึงมีข้อคำถามทั้งหมด 46 ข้อ ในแต่ละข้อจะถามการสื่อสารจากบิดาและการสื่อสารจากมารดาตามการรับรู้ของบุตร ในการพิจารณาว่าผู้ตอบคนใดได้รับการสื่อสารเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณที่มากหรือน้อยนั้น ให้ใช้มัธยฐานของคะแนนจากข้อคำถามในแต่ละลักษณะเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง เช่น ผู้ที่ได้รับคะแนนจากลักษณะทั้งสองสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของแต่ละลักษณะก็จัดว่าเป็นผู้ที่ได้รับการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก

เกณฑ์การให้คะแนน ข้อคำถามทั้ง 2 ลักษณะ มีเกณฑ์การให้คะแนนที่เหมือนกัน คือ เมื่อนักเรียนตอบช่อง “บ่อยมาก” ได้ 3 คะแนน ช่อง “บ่อย” ได้ 2 คะแนน ช่อง “นาน ๆ ครั้ง” ได้ 1 คะแนน และ “ไม่เคยเลย” จะได้ 0 คะแนน

แบบวัดนี้มีการตรวจสอบคุณภาพด้วยการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (face validity) โดยผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา 2 ท่าน และมีการนำไปทดสอบกับกลุ่มนักเรียนที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แบบวัดนี้ยังมีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) โดยหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อ (item score) กับคะแนนรวม (total score) นอกจากนี้ แบบวัดนี้ได้ตรวจสอบความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา พบว่า ส่วนที่วัดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงบวกของบิดามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .93 ส่วนที่วัดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงบวกของมารดามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .94 ส่วนที่วัดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงลบของบิดามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .91 และส่วนที่วัดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงลบของมารดามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .90

นอกจากนั้น ก็ยังมีการนำแบบวัดของ ศิริพร สิริยากุล (2534) ที่ได้สร้างขึ้นไปดัดแปลงพัฒนา เช่น แบบวัดรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของ ศิริพร พูลรักษ์ (2539) ที่ได้ดัดแปลงข้อความของข้อคำถามบางส่วนให้มีความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น และมีการพิจารณาการกระทำของพ่อและแม่ควบคู่กันไป ไม่แยกพิจารณาเหมือนของ ศิริพร สิริยากุล (2534) จากนั้นนำแบบวัดไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยาและทางด้านการวัดผลประเมินผลตรวจสอบภาษาและข้อคำถาม จากนั้นก็ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) โดยหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อ (item score) กับคะแนนรวม (total score)

และตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .83

แบบสอบถามการสื่อสารในครอบครัวของ ศิริพร พูลทรัพย์ (2539) ซึ่งได้ปรับปรุงมาจากแบบสอบถามการสื่อสารของ ศิริพร สิริยากุล (2534) ที่เป็นผู้สร้างขึ้น ประกอบด้วย ข้อคำถาม 2 ลักษณะ คือ การสื่อสารในครอบครัวเชิงบวก 23 ข้อ ได้แก่ ข้อ 1, 4, 5, 7, 12, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 36, 38, 40, 41 และ 44 ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเป็นการสื่อสารในครอบครัวเชิงลบ 23 ข้อ ได้แก่ ข้อ 2, 3, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 18, 19, 23, 25, 29, 30, 34, 35, 37, 39, 42, 43, 45 และ 46 รวมทั้งหมด 46 ข้อ

ลักษณะของข้อคำถามในแต่ละข้อมีคำตอบ 5 คำตอบ เป็นมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ คือ บ่อยมากที่สุด บ่อยมาก บ่อย นาน ๆ ครั้ง และไม่เคยเลย
เกณฑ์การให้คะแนน ข้อความทั้งการสื่อสารในเชิงบวกและเชิงลบ มีเกณฑ์ในการให้คะแนนเหมือนกัน คือ

ข้อความการสื่อสารในครอบครัวทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

บ่อยมากที่สุด ให้ 5 คะแนน

บ่อยมาก ให้ 4 คะแนน

บ่อย ให้ 3 คะแนน

นาน ๆ ครั้ง ให้ 2 คะแนน

ไม่เคยเลย ให้ 1 คะแนน

การพิจารณาว่า ผู้ตอบคนใดได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณที่มากหรือน้อยนั้น ใช้ค่าเฉลี่ยของคะแนนจากข้อคำถามในแต่ละลักษณะเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง โดยนำแบบสอบถามมาหาค่าเฉลี่ยโดยใช้ค่าเฉลี่ยจากกลุ่มตัวอย่างเป็นเกณฑ์ เช่น ผู้ที่ได้คะแนนจากทั้งสองลักษณะสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของแต่ละลักษณะก็จะจัดว่าเป็นผู้ที่ได้รับการสื่อสารที่มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก

นอกจากนี้ยังพบว่า มีผู้นำแบบสอบถามชุดนี้ไปใช้ในงานวิจัยอีก ดังนี้

ปรีชญา ชาญวิวัฒน์ (2548) ได้นำแบบทดสอบนี้ไปใช้ และได้ตรวจสอบหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟา ได้ค่าความเชื่อมั่น

ของแบบสอบถามทั้งหมด เท่ากับ .82 รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวเชิงบวกมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .93 และรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวเชิงลบมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .85

อัญชลี ประสบจตุรพร (2549) ได้นำแบบทดสอบนี้ไปใช้ และได้ตรวจสอบหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟา (alpha coefficient correlation) ของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่นของการสื่อสารในครอบครัวเชิงบวกเท่ากับ .98 และได้ค่าความเชื่อมั่นของการสื่อสารในครอบครัวเชิงลบเท่ากับ .94

ความสัมพันธ์ของการสื่อสารในครอบครัวกับพฤติกรรมการเรียน การสื่อสารในครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว ทั้งนี้เพราะในการกระทำสิ่งใด ๆ ในครอบครัวต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารในครอบครัว พบว่า ยังมีเอกสารและงานวิจัยรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวกับพฤติกรรมการเรียนน้อย แต่มีการวิจัยรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวกับพฤติกรรมอื่น ๆ เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว การเห็นคุณค่าของตนเอง การรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นต้น แต่ก็สามารถสรุปความสัมพันธ์ของการสื่อสารในครอบครัวกับพฤติกรรมการเรียนได้ ดังนี้

การติดต่อสื่อสารในครอบครัวเป็นสัมพันธภาพอย่างหนึ่งระหว่างสมาชิกในครอบครัวด้วยกัน การปฏิบัติตนของลูกต่อพ่อแม่หรือผู้ปกครอง และการปฏิบัติตนของพ่อแม่หรือผู้ปกครองต่อลูก เพื่อทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดี เช่น การปฏิบัติตนของลูกต่อพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ได้แก่ แสดงความรัก ความเคารพ เชื่อฟัง ช่วยเหลืองานที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองมอบหมายให้ทำด้วยความเต็มใจ ยอมรับกฎระเบียบของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง การขอคำแนะนำในการปฏิบัติตนทั้งในด้านการเรียนและด้านส่วนตัว ส่วนการปฏิบัติตนของพ่อแม่หรือผู้ปกครองต่อลูก ได้แก่ ให้ความรัก ความห่วงใยต่อนักเรียน ให้กำลังใจ และไว้วางใจในการทำกิจกรรมของลูก เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำทั้งในด้านการเรียนและด้านส่วนตัวกับลูก ดังนั้นการสื่อสารในครอบครัวจึงส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การสื่อสารที่ดีช่วยสร้างสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้น ในครอบครัว ช่วยให้ความเป็นอยู่ในครอบครัวราบรื่น และทุกคนมีความสุขกายสบายใจ สมาชิกในครอบครัวก็เกิดความอบอุ่น เห็นความสำคัญของการเรียน จัดระบบการเรียน พร้อมทั้งจะศึกษาหาความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุพัตรา ผลรัตน์ไพบูลย์ (2550) ศึกษา

พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีปัจจัย สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียน กล่าวคือ ถ้าสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองดีนักเรียนก็จะมีพฤติกรรมทางการเรียนที่ดีด้วย นอกจากนี้ Yusof (1985) ได้ศึกษารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวของบิดามารดา กับบุตรวัยรุ่น มโนภาพแห่งตนของบุตรวัยรุ่น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ปกครองและนักเรียนระดับ 8 จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในประเทศมาเลเซีย ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารของบิดามารดากับบุตรวัยรุ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับมโนภาพแห่งตนของบุตรวัยรุ่น และการสื่อสารของบิดามารดากับบุตรวัยรุ่นก็มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเรียน ซึ่งพบว่า ถ้าในครอบครัวมีรูปแบบการสื่อสารที่ดีนักเรียนก็จะมีพฤติกรรมการเรียนที่ดีและส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Bronfenbrenner (อ้างถึงใน Yusof, 1985) ศึกษาพบว่า การปฏิบัติตัวของพ่อแม่ชนชั้นกลางกับชนชั้นต่ำต่อบุตร มีความแตกต่างกัน คือ การสื่อสารของพ่อแม่ชนชั้นกลางจะกระตุ้นให้เด็กมีพฤติกรรมการเรียนที่ดี เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งนี้เพราะพ่อแม่ในชนชั้นกลางมักลงโทษเด็กหรือปฏิบัติสิ่งที่ไม่ดีทางกายน้อยกว่าพ่อแม่ชนชั้นใช้แรงงาน

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในครอบครัว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในครอบครัวในประเทศ

ศิริพร สิริยากุล (2534) ศึกษาเรื่อง การศึกษาทัศนคติของบุตรวัยรุ่นที่มีต่อรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 635 คน พบว่า บุตรวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกันทั้งจากบิดาและมารดา มีทัศนคติต่อการสื่อสารต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้งในส่วนของการสื่อสารจากบิดา และการสื่อสารจากมารดา

ศิริพร พูลรักษ์ (2539) ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักเรียนนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษา

ปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 6 และอุดมศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 1,044 คน พบว่า เด็กวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคมแตกต่างกัน แต่พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

ศักดิ์ ขำคม (2540) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวตามการรับรู้ของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมายและไม่กระทำผิดกฎหมายในกรุงเทพมหานคร จำนวน 150 คน ซึ่งกลุ่มที่กระทำผิดกฎหมายเป็นเด็ก และเยาวชนที่ถูกควบคุมความประพฤติในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง กรุงเทพมหานคร ส่วนกลุ่มที่ไม่กระทำผิดกฎหมายเป็นนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า

1. เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมายมีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเชิงลบมากกว่า และแบบเปิดน้อยกว่าเด็กและเยาวชนชายที่ไม่กระทำผิดกฎหมายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ .001 ตามลำดับ
2. เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมายมีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเชิงลบมากกว่า แต่แบบเปิดและเชิงบวกน้อยกว่าเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้กระทำผิดกฎหมายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, 0.1 และ .001 ตามลำดับ
3. เด็กและเยาวชนหญิงที่กระทำผิดและไม่กระทำผิดกฎหมาย มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
4. การสื่อสารในครอบครัวแบบเชิงบวกและแบบเปิด มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดกฎหมาย และไม่กระทำผิดกฎหมายของเด็กและเยาวชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .001 ตามลำดับ

จากผลการศึกษานี้ แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมกระทำผิด และไม่กระทำผิดกฎหมายของเด็กและเยาวชน กล่าวคือ การสื่อสารในครอบครัวแบบเชิงบวกและแบบเปิด พบมากในครอบครัวเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้กระทำผิดกฎหมาย จึงควรสนับสนุนและส่งเสริมให้แต่ละครอบครัวได้มีการสื่อสารในลักษณะทั้งสองแบบ คือ แบบเชิงบวกและแบบเปิด เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีในครอบครัว และอาจจะช่วยป้องกันปัญหาพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนได้

เกศศิริ บุญญะอดิชาติ (2541) ศึกษาเรื่อง *รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวและการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร* กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และปีที่ 6 จำนวน 415 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่แตกต่างกัน มีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ทั้งในส่วนการสื่อสารจากพ่อและแม่ ส่วนรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมที่สุดต่อการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม คือ รูปแบบการสื่อสารเชิงบวกปริมาณมากและเชิงลบปริมาณน้อย

ปณิธิ ปรัชญาภรณ์ (2547) ศึกษาเรื่อง *รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวกับการบริหารความโกรธของวัยรุ่นในโรงเรียนวมินทรราชินูทิศ สตรีวิทยา 2* พบว่า กลุ่มวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 คือ การสื่อสารเชิงบวกและเชิงลบในปริมาณมาก รูปแบบที่ 2 คือ การสื่อสารเชิงบวกปริมาณมากและเชิงลบปริมาณน้อย รูปแบบที่ 3 คือ การสื่อสารเชิงบวกปริมาณน้อยและเชิงลบปริมาณมาก มีการบริหารความโกรธสูงกว่ากลุ่มวัยรุ่นที่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 คือ การสื่อสารเชิงบวกและเชิงลบปริมาณน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตัวแปรที่มีอำนาจในการทำนายการบริหารความโกรธ คือ รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว รูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ 2 และรูปแบบที่ 3

ปรัชญา ชาญวิวัฒน์ (2548) ศึกษาเรื่อง *การศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวกับการรับรู้ความสามารถของตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนราชดำริ เขตประเวศ จังหวัดกรุงเทพมหานคร* พบว่า

1. รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ โดยรูปแบบการสื่อสารที่มีจำนวนมากที่สุด คือ รูปแบบการสื่อสารที่ก่อให้เกิดความรักและความเข้าใจกันมาก และมีความขัดแย้งกันน้อย รองลงมาคือ รูปแบบการสื่อสารที่มีความรักความเข้าใจกันน้อย และมีความขัดแย้งกันมาก รองลงมาคือ รูปแบบการสื่อสารที่ก่อให้เกิดความรักและความเข้าใจกันน้อยและมีความขัดแย้งกันน้อย และจำนวนที่น้อยที่สุด คือ รูปแบบที่มีทั้งก่อให้เกิดความรักความเข้าใจกันมาก และมีความขัดแย้งกันมาก

2. เพศและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระดับการศึกษาและรายได้ของครอบครัว

ไม่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว และรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว
ไม่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ความสามารถของตนเอง

อัญชลี ประสบจตุรพร (2549) ศึกษาเรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสาร
ในครอบครัว กับการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โรงเรียน-
สาธิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่า*

1. นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 2 คือ แบบเชิงบวก
ในปริมาณมากแต่เชิงลบปริมาณน้อย
2. นักเรียนส่วนใหญ่เห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลาง
3. นักเรียนที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวต่างกัน มีการเห็นคุณค่าในตนเอง
แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 คือ นักเรียนที่ได้รับรูปแบบการสื่อสาร
ในครอบครัวรูปแบบที่ 2 มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ได้รับรูปแบบ
การสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ 3 และรูปแบบที่ 4 นักเรียนที่ได้รับรูปแบบ
การสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 1 มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ได้รับ
รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 3 แต่ไม่พบความแตกต่างจากนักเรียนที่ได้รับ
รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวรูปแบบที่ 4 นักเรียนที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว
รูปแบบที่ 4 มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ได้รับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว
รูปแบบที่ 3
4. รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเอง
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เจตสุดา บุญบา (2550) ศึกษาเรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสาร
ในครอบครัวกับพฤติกรรมก้าวร้าวของวัยรุ่นตอนต้น* คือ ในกลุ่มตัวอย่างเพศชาย รูปแบบ
การสื่อสารในครอบครัวแบบปิดมีความสัมพันธ์กับความก้าวร้าวมากที่สุดและความสัมพันธ์
อยู่ในทิศทางเดียวกัน รองลงมาคือ รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย ส่วนรูปแบบ
การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิดมีความสัมพันธ์กับความก้าวร่ววน้อยที่สุดและความสัมพันธ์
อยู่ในทิศทางตรงกันข้าม และในกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว
แบบปล่อยมีความสัมพันธ์กับความก้าวร้าวมากที่สุดและความสัมพันธ์อยู่ในทิศทางเดียวกัน

รองลงมาคือ รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบปิด ส่วนรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิดมีความสัมพันธ์กับความก้าวร้าวน้อยที่สุดและความสัมพันธ์อยู่ในทิศทางตรงกันข้าม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในครอบครัวในต่างประเทศ

Bhushan (อ้างถึงใน ศักดา ขำคม, 2540, หน้า 32) ได้ศึกษาการสื่อสารในครอบครัวระหว่างพ่อแม่และลูกวัยรุ่นจากครอบครัวเดี่ยว จำนวน 32 ครอบครัว พบว่า การสื่อสารในครอบครัวของพ่อแม่และลูกวัยรุ่นมีการรับรู้ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ทั้งพ่อและแม่รู้สึกพอใจเกี่ยวกับการสื่อสารในครอบครัวของตนเอง โดยแม่จะเปิดโอกาสหรือเปิดใจรับความคิดเห็นของลูกวัยรุ่นมากกว่าพ่อ และนอกจากนี้ยังพบว่า พ่อแม่มีความยุ่งยากใจในการสื่อสารกับลูกชายมากกว่าลูกสาว ในขณะที่ลูกวัยรุ่นชายรู้สึกถูกจำกัดสิทธิเสรีอย่างมากจากพ่อ และลูกวัยรุ่นหญิงรู้สึกถูกขัดขวางการแสดงออกอย่างอิสระจากแม่

Thomas, Frederick, and Meg (อ้างถึงใน เจตสุดา บุญบา, 2550, หน้า 10) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารในครอบครัวและศาสนาสัมพันธ์กับการใช้สารเสพติดและพฤติกรรมทางเพศในกลุ่มวัยรุ่นตอนต้น การวิจัยในเรื่องการควบคุมตนเองและการยอมรับพฤติกรรมต้นแบบ พบว่า การสื่อสารที่ดีระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกับวัยรุ่น สามารถเป็นต้นแบบที่ไม่นำไปสู่การใช้สารเสพติดในวัยรุ่น และจะช่วยให้วัยรุ่นสร้างภาวะควบคุมตนเอง มีความสามารถในการปฏิเสธต่อต้าน และจะไม่นำไปสู่การมีพฤติกรรมทางเพศในวัยรุ่นได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Marcia, Patrick, and Hightower (อ้างถึงใน เจตสุดา บุญบา, 2550, หน้า 10) ที่ได้ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ไม่ลงรอยกัน การสื่อสารระหว่างผู้ปกครองเลี้ยงดูกับเด็กภายใต้การอุปการะ และการเลือกผู้ดูแลแทนของครอบครัวของเด็กเล็ก โดยคัดเลือกเด็กในระดับชั้นเตรียมอนุบาล ทั้งหมด 50 คน และผู้ปกครองหลักของพวกเขา ผลการวิจัยพบว่า เด็ก ๆ จะมีความรู้สึกปลอดภัยมากเมื่อในครอบครัวมีการสื่อสารที่ดี และมีระดับการทะเลาะหรือไม่ลงรอยกันต่ำ แต่ในทางตรงข้าม ครอบครัวที่มีการทะเลาะเบาะแว้ง และมีการสื่อสารที่ไม่ลงรอยกันเด็ก ๆ จะมีความปลอดภัยต่ำ

Yusof (อ้างถึงใน ศิริพร สิริยากุล, 2534, หน้า 22) ได้ศึกษาเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 3 ตัว คือ การสื่อสารในครอบครัวของบิดามารดากับบุตร

วัยรุ่น มโนภาพแห่งตนของบุตรวัยรุ่น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยผู้ปกครองของนักเรียนและนักเรียนระดับ 8 จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในประเทศมาเลเซีย กลุ่มตัวอย่าง 341 คู่ ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารของบิดามารดากับบุตรวัยรุ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับมโนภาพแห่งตนของบุตรวัยรุ่น และการสื่อสารของบิดามารดากับบุตรวัยรุ่นก็มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มบุคคลวัยรุ่นที่มีมโนภาพแห่งตนสูง จะมีการรับรู้เกี่ยวกับการสื่อสารในครอบครัวในทางบวกมากกว่ากลุ่มที่มีมโนภาพแห่งตนต่ำ ผลทั้งหมดนี้มีความเชื่อมั่นได้ทางสถิติที่นัยสำคัญ .05

Bronfenbrenner (อ้างถึงใน อุษา พิพัฒน์สาธิตกิจ, 2544, หน้า 24) ได้ศึกษาการสื่อสารในครอบครัว พบว่า การปฏิบัติตัวของพ่อแม่ชนชั้นกลางกับชนชั้นต่ำต่อบุตรจะแตกต่างกัน กล่าวคือ ในการสื่อสารพ่อแม่ชนชั้นกลางจะกระตุ้นให้เด็กเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพราะถือว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัวแทนทางด้านสถานภาพและความน่าเคารพนับถือของสังคม และพ่อแม่ชนชั้นกลางมักลงโทษเด็กทางกายน้อยกว่าพ่อแม่ชนชั้นใช้แรงงาน

จากงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารในแบบต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลต่าง ๆ ในครอบครัว เช่น ความก้าวร้าว การเห็นคุณค่า และการยอมรับในตนเอง พฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ในการเรียน พฤติกรรมการแสดงออกทางเพศ การมีเหตุผลทางคุณธรรมจริยธรรม การจัดการกับความโกรธ ทศนคติในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น การเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่มีความเหมาะสมในครอบครัวจะเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้บุคคล ครอบครัวมีความเข้าอกเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน อยู่ด้วยกันอย่างอบอุ่น เป็นมิตรที่ดีต่อกัน สามารถแก้หรือจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม อันจะนำไปสู่การมีความสุขร่วมกันของคนในครอบครัว แต่ถ้ามีการใช้รูปแบบการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมก็จะนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ก้าวร้าว ไม่มีความสนใจในการเรียน ก่อความปัญหาในสังคม เป็นต้น ผู้วิจัยจึงมีความคิดที่จะหารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่เหมาะสมเพื่อให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมในการเรียนที่ดี และประสบความสำเร็จในการเรียน มีอาชีพและดำเนินชีวิตของตนเองอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพของครูและนักเรียน

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพของครูและนักเรียน

การพัฒนาประเทศนั้น ครูนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในการพัฒนาเยาวชน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคต การที่จะพัฒนาเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์แล้วนั้น สามารถทำได้โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสื่อสาร หรือมีความสัมพันธ์กันระหว่างครูและนักเรียนหรือผู้ปกครองนักเรียนตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ดังนั้นครูและนักเรียนจึงต้องได้รับการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ และต้องรู้จักในอาชีพ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง เมื่อได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่นั้นแล้วก็จะก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองในรูปแบบต่าง ๆ ตามมา

ความหมายและความสำคัญของสัมพันธภาพของครูและนักเรียน จากการศึกษาของ สุพัตรา ผลรัตน์ไพบุลย์ (2550) ศึกษาพบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู หมายถึง การปฏิบัติตนของนักเรียนต่อครู และการปฏิบัติตนของครูต่อนักเรียนทั้งใน และนอกห้องเรียน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การปฏิบัติตนของนักเรียนต่อครู ได้แก่ ให้ความเคารพ เชื่อฟังในครูผู้สอน ตั้งใจและสนใจกระทำในสิ่งที่ครูอบรมสั่งสอน และซักถามครูเมื่อมีข้อสงสัยด้านการเรียน และด้านส่วนตัว ทั้งในและนอกห้องเรียน

2. การปฏิบัติตนของครูต่อนักเรียน ได้แก่ ให้ความสนใจต่อนักเรียนให้ความเป็นกันเองกับนักเรียน ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ให้คำปรึกษาและชี้แนะแก่นักเรียนทั้งในด้านการเรียน และด้านส่วนตัวที่นักเรียนมาขอคำปรึกษาทั้งในและนอกห้องเรียน

จากการศึกษาของ ฉัฐพล เข้มสอาด (2551) ศึกษาพบว่า สัมพันธภาพของครูและนักเรียน หมายถึง พฤติกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมทางวาจา (verbal behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ครูและนักเรียนแสดงออกเพื่อสื่อความหมายระหว่างกัน โดยการพูด

2. พฤติกรรมที่ไม่ใช่ทางวาจา (non-verbal behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ครูและนักเรียนไม่ได้แสดงออกทางวาจา แต่เป็นการแสดงออกทางท่าทาง เช่น การเขียน การพยักหน้า หรือสั่นศีรษะ เป็นต้น

Flanders (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2527, หน้า 12) กล่าวว่า พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็ก เพราะเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอน มีผลการวิจัยมากมายที่ค้นพบว่า พฤติกรรมทางวาจาและท่าทางที่ครูแสดงออก มีแนวโน้มกระตุ้นหรือเป็นสิ่งเร้าให้นักเรียนมีปฏิกิริยาตอบสนองได้ทั้งในทางบวกและทางลบ ครูที่รู้จักพูดกระตุ้นใช้คำถาม แนะนำแนวทางให้คำชมเชย จะได้พฤติกรรมตอบสนองของนักเรียนในเชิงบวก คือ นักเรียนจะมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมาก และเป็นการแสดงออกอย่างเป็นอิสระ มิใช่ถูกบังคับ ตรงกันข้ามหากครูพูดบรรยาย และควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนมากกว่าพูดกระตุ้นเร้าความสนใจ นักเรียนจะพูดเพื่อตอบสนองเฉพาะการพูดของครู มิได้เป็นการแสดงความคิดเห็นของตนเอง ซึ่งเป็นเครื่องแสดงความก้าวหน้าในระดับสติปัญญา และการเรียนรู้ของเด็ก

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2524, หน้า 49) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูและบรรยากาศการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาว่า การสอนของครูควรเน้นการสร้างเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการเรียนรู้เป็นสำคัญ บทบาทที่สำคัญของครู คือ เป็นผู้คอยชี้แนะทางและวิธีการให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน งานที่ครูปฏิบัติมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะทางความรู้หรือสติปัญญากับทางมนุษยสัมพันธ์ หมายความว่า ครูจะต้องรู้เนื้อหาที่ตนสอนและจะต้องมีทักษะทางสัมพันธภาพที่ดีด้วย

พรชูลี อชาวนำรุ่ง (2525, หน้า 232) ได้กล่าวถึง สถานการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนที่ดีนั้น ต้องมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ จะเห็นได้ว่า นักเรียนมีความรู้สึกต่อครูแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพหรือพฤติกรรมของครู และการที่เขามีความรู้สึกต่อครูแตกต่างกัน ก็ทำให้เขามีปฏิสัมพันธ์และพฤติกรรมกับครูแตกต่างกันไปด้วย

สัมพันธภาพของครูและนักเรียน Rothman (1968, pp. 34-36) ได้กล่าวถึงสิ่งทีควรคำนึงถึงให้มากที่สุดในระบบการเรียนการสอนนั้น คือ สัมพันธภาพที่ดีของครูผู้สอน

กับนักเรียน ครูจะต้องยอมรับ เข้าใจ เป็นกันเอง ตลอดจนส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักพัฒนา และครูจะต้องแสดงให้นักเรียนเห็นได้ชัดเจนอีกด้วยนั่น คือ ครูจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ประดิษฐ์ อุปรนัย (2523, หน้า 123-127) ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างครู และนักเรียนที่ดีมีองค์ประกอบที่ช่วยส่งเสริมหลายประการ คือ บุคลิกภาพที่ดีบางประการ ของครูมีผลต่อความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนในชั้นเรียน ได้แก่ สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง การใช้ คำพูด การมีอารมณ์ขัน การใช้บทบาทในฐานะผู้นำของครู พฤติกรรมที่ครูแสดงออก ตามทัศนคติ และความคาดหวังบางประการที่ครูมีอยู่ กล่าวคือ ถ้าครูมีทัศนคติที่ดีในการสอน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน และเป็นคนมองโลกในแง่ดี ย่อมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน ได้มากกว่าครู ที่มีทัศนคติต่อเรื่องดังกล่าวตรงกันข้าม และการที่ครูใช้การเสริมแรงที่ เหมาะสมกับนักเรียน จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน การเสริมแรง ที่ทำอย่างจริงจังเหมาะสมกับสภาพการณ์ไม่จำเป็นต้องใช้การเสริมแรงเฉพาะพฤติกรรม ที่ดีขึ้นกว่าเดิมเท่านั้น โดยเฉพาะนักเรียนที่เรียนอ่อนหรือพฤติกรรมมีปัญหา เป็นต้น

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2527, หน้า 48) ได้กล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และผู้สอนว่า ผู้สอนไม่ควรสร้างบรรยากาศแห่งความกลัวให้เกิดขึ้น การเรียนรู้มิใช่เกิด ในชั้นเรียนเสมอไป ดังนั้นการพบปะซักถามนอกชั้นเรียนจะสร้างบรรยากาศแห่งความเป็น มิตรได้ง่ายขึ้น อย่าทำให้เกิดการเสียน้ำ และควรฟังความคิดเห็นจากนักเรียนบ้าง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2528, หน้า 83-87) ได้กล่าวถึงสัมพันธภาพของครูและนักเรียนไว้ว่า การยอมรับผู้เรียนในฐานะบุคคล (respect as a person) คือ การยอมรับความแตกต่างระหว่าง บุคคล ความจริงใจระหว่างครูและศิษย์ เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ถ้าบรรยากาศ ในห้องเรียนมีแต่ความก้าวร้าว แข่งขัน อคติ เหวี่ยงเอาเปรียบ ย่อมไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียน พัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์ และควรมีการสื่อสารแบบเปิด (open communication) ที่อยู่ในบรรยากาศของการยอมรับเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล อารมณ์ ความรู้สึก ค่านิยม พฤติกรรม แนวคิดของแต่ละบุคคลที่มีภูมิหลังที่แตกต่างกัน รวมทั้งการฟังอย่าง มีประสิทธิภาพ บรรยากาศในชั้นเรียนที่ตอบสนองการปฏิบัติด้านความรู้สึก คุณลักษณะ ค่านิยม การเสาะแสวงหาความเป็นตัวของตัวเองจะเกิดขึ้นจากเนื้อหากระบวนการเรียน การสอนที่ส่งผลที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า สามารถพัฒนาช่วยเหลือตนเองได้ และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

จากการศึกษาของ ชมหนูช บัญสิทธิ์ (2541) สรุปว่า บรรยากาศในชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และเสริมสร้างพัฒนาความขยันหมั่นเพียร ซึ่งจะต้องเป็นห้องเรียนที่มีบรรยากาศอบอุ่น เป็นกันเอง มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูและนักเรียนด้วยตนเอง นักเรียนทุกคนนับถือ กฎเกณฑ์ และระเบียบของห้องเรียน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนครูมีความเข้าใจ นักเรียน ยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกในการอภิปรายปัญหาต่าง ๆ ดังนั้นทั้งนักเรียนและครูจึงมีหน้าที่สร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียนร่วมกัน และได้ให้ความเห็นไว้ว่า บรรยากาศการเรียนการสอนที่ดีในชั้นเรียนร่วมกัน และได้ให้ความเห็นว่า บรรยากาศการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักเรียน เพราะนักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครูจะทำให้นักเรียนปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี แต่ถ้านักเรียนมีสัมพันธภาพกับครูไม่ดี ส่งผลให้เด็กมีแนวโน้มก้าวร้าว ไม่เป็นมิตร ไม่สนใจการเรียน บรรยากาศการเรียนจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนักเรียน

พรรณิ ชูทัย เจนจิต (2532, หน้า 316) กล่าวว่า การที่ครูมีความเมตตากรุณาเห็นอกเห็นใจนักเรียน สนใจนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม ไม่มีความลำเอียง หรือเลือกที่รักมักที่ชัง ตลอดจนมีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน ทำให้นักเรียนรักที่จะเรียน และทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนด้วย

จากการศึกษาของ กิ่งกาญจน์ ปานทอง (2545) ได้สรุปถึงสัมพันธภาพของครูและนักเรียนนั้นว่ามีความสำคัญนอกจากด้านการเรียนการสอน และการให้การอบรมแก่นักเรียนแล้ว ครูต้องมีสัมพันธภาพที่ดีกับนักเรียน ส่งเสริมให้กำลังใจ ให้คำแนะนำปรึกษา มีความเมตตากรุณา มีเหตุผล มีบุคลิกภาพที่ดี ให้ความรักความอบอุ่นกับนักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนที่ดีต่อไป

จากการศึกษาของ อรรถพล ระวีโรจน์ (2547) สรุปว่า คุณค่าของสัมพันธภาพระหว่างครูและนักเรียน หากมิได้พิจารณาอย่างละเอียดแล้วก็อาจถูกมองข้ามในความสัมพันธ์หนึ่งอาจมาจากความคิดที่เรามักคิดกันว่า ครูมีหน้าที่สอน ส่วนนักเรียนมีหน้าที่รับความรู้ แต่สิ่งที่โยงโยให้เกิดคุณค่าที่แท้จริงในกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างครูและนักเรียนนั้นคือ สัมพันธภาพ ดังนั้นเราคงต้องดูบริบทแวดล้อมว่ามีอิทธิพลที่เอื้อต่อการสนับสนุนหรือทำลายสัมพันธภาพระหว่างครูและนักเรียนกันอย่างไร จะหาวิธี แก้ไข ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนาเพื่อให้เกิดคุณประโยชน์สูงสุด

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด ทำให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน มีความสำคัญ และมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของนักเรียน กล่าวคือ ถ้าครูมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน นักเรียนก็จะเกิดความไว้วางใจในตัวครู เมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับการเรียน เรื่องส่วนตัว เรื่องครอบครัว ฯลฯ นักเรียนสามารถวางใจและเชื่อมั่นว่าครูสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ แต่ถ้านักเรียนไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อครู หรือไม่ไว้วางใจในตัวครู นักเรียนอาจใช้วิธีแก้ด้วยตนเอง เช่น มีพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่สนใจการเรียน ขาดความรับผิดชอบ คบเพื่อนเที่ยวเตร่ เป็นต้น

ลักษณะของครูและนักเรียนที่ดี ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้เป็นคนที่ดี มีความรู้มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งครูนอกจากทำหน้าที่การสอนเป็นหลักแล้วยังทำหน้าที่ในการอบรม ปลูกฝังนิสัยที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน สำหรับครูที่ดีนั้น ได้มีแนวคิดหรือทัศนะเกี่ยวกับครูที่ดีไว้ ดังนี้ (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2541, หน้า 44-47)

1. ลักษณะครูที่ดีตามแนวพุทธศาสนา ทางพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีเอาไว้ในหลักธรรมเรื่องกัลยาณมิตรธรรม 7 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ปิโย แปลว่า น่ารัก หมายถึง ครูต้องเป็นผู้ให้ความสนิทสนมแก่ศิษย์ เพื่อให้ศิษย์มีความสบายใจและกล้าที่จะเข้าไปปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ครูทำตัวให้น่ารักเป็นที่รักแก่ศิษย์นั่นเอง

1.2 กรุ แปลว่า นำเคารพ หมายถึง ครูจะต้องดูแลและปกครองศิษย์ ให้ศิษย์มีความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และรู้สึกปลอดภัย ครูต้องประพฤติสมควรแก่ฐานะนั่นเอง

1.3 ภาวนียो แปลว่า นำเจริญ นำยกย่องในฐานะผู้ทรงคุณ หมายถึง ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ที่ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ครูจะต้องฝึกฝนตนเองให้เชี่ยวชาญในวิชาการ และให้มีสมรรถภาพในการทำงานอยู่เสมอ

1.4 วัตตา แปลว่า รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ หมายถึง ครูจะต้องรู้จักพูดให้ศิษย์เข้าใจได้ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ สอนในสิ่งที่ถูกต้องไม่บิดเบือน และครูจะต้องรู้จักสอนด้วยความสนุกสนานเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วย

1.5 วจนักรโม แปลว่า อดทนต่อถ้อยคำ หมายถึง ครูต้องพร้อมที่รับคำปรึกษา การซักถาม คำเสนอแนะและคำวิพากษ์วิจารณ์ ได้โดยไม่ฉุนเฉียว และสามารถควบคุม อารมณ์ได้

1.6 คัมภีร์ธูจะ กถัง กัตตา แปลว่า แฉลงเรื่องล้าลึกได้ หมายถึง ครูต้องสามารถ อธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่าย และช่วยให้ศิษย์เรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น ด้วยการอธิบายสาระสำคัญต่าง ๆ ของวิชาได้ถูกต้องแม่นยำ

1.7 โน จัญฐานะ นิโยชเย แปลว่า ไม่ชักนำในเรื่องเหลวไหล หมายถึง ครูไม่ ชักจูงศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสีย ครูไม่ประพาดสิ่งที่ชั่ว ละเว้นจากอบายมุขทุกอย่าง

2. ลักษณะครูที่ดีตามแนวคิดตะวันตก โดยที่ Hessong and Weeks (อ้างถึงใน ไพพรรณ เกียรติโชติชัย, 2536, หน้า 53-58) ได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะ ของครูที่ดีต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในวิชาที่สอน รู้จักยึดหยุ่น ตั้งใจและมี ความอดทนในการทำงาน ซื่อสัตย์ต่องานที่รับผิดชอบ แต่งกายอย่างเหมาะสมและมี สุขอนามัยส่วนบุคคลดี สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน และคนอื่น ๆ ได้

3. ลักษณะของครูที่ดีจากผลการวิจัย ซึ่งมีผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดี คือ ครูต้องมีความรู้ในวิชาที่สอน วิธีการสอนการถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน โดยเฉพาะ ความสามารถในการพูด มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีสุขภาพกายและจิตที่ดี มีความรัก ความเมตตาต่อศิษย์ มีสัมพันธภาพที่ดีต่อศิษย์ รักและศรัทธาในอาชีพครู มีความประพฤติดี สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน และบุคคลอื่น ๆ ได้ (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2541, หน้า 47-50)

4. ลักษณะของครูที่ดีจากความคิดเห็นของนักเรียน ครูต้องมีความเป็นกันเอง ให้ความสนิทสนมกับนักเรียนเหมือนญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง ความเป็นกันเองจะทำให้ นักเรียนกล้าซักถามเมื่อมีปัญหา ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาการเรียนหรือปัญหาส่วนตัว ทำให้มีส่วนช่วยเหลือ นักเรียนได้มาก มีใบหน้ายิ้มแย้ม ไม่เครียด มีอารมณ์ขันบ้าง จะทำให้นักเรียนรู้สึกสบายใจ โดยเฉพาะธรรมชาติของวิชาที่ยากอยู่แล้ว เช่น คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ หรือภาษาอังกฤษ เป็นต้น ครูที่มีอารมณ์ขัน ใบหน้ายิ้มแย้มจะช่วยลดความยากของวิชาไปได้มาก ทำให้นักเรียนอยากฟัง อยากติดตาม และอยากเรียน ครูต้องอุทิศตนและเสียสละเวลาเพื่อศิษย์ มีความเมตตาต่อศิษย์ และมีความยุติธรรมเอาใจใส่ทุกคนโดยไม่ลำเอียง มีวิธีการสอนดี เข้าใจง่าย และคำนึงถึง

ความแตกต่างระหว่างบุคคล มีความเข้าใจจิตวิทยาเด็กและวัยรุ่นเป็นอย่างดี แม่นยำ
 ในเนื้อหาวิชา มีความมั่นใจ และมีความทันสมัยอยู่เสมอ

5. ลักษณะของนักเรียนที่ดี คือ มีความตั้งใจเรียน มีความกระตือรือร้น โดยนักเรียน
 ต้องเตรียมพร้อมที่จะเรียนวิชาต่าง ๆ เช่น มีสมุด หนังสือ หรืออุปกรณ์การเรียนที่เกี่ยวข้อง
 ให้ครบถ้วน ต้องมีความขยันหมั่นเพียร โดยเฉพาะขยันทำการบ้าน ขยันทำรายงานที่ครู
 มอบหมาย ขยันท่องอ่านหนังสือ มีความพยายามและอดทน เพราะวิชาความรู้ต่าง ๆ ในโลกนี้
 ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาทำความเข้าใจ ผู้เรียนต้องอาศัยความพยายามและอดทนเป็นหลัก
 ดังนั้นนักเรียนต้องฝึกฝนตนเองในเรื่องความอดทน พยายามที่จะทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชา
 ความรู้ ไม่ทอดทิ้ง ไม่กลัวเรื่องยาก รวมทั้งสามารถอดทนต่อคำบ่นของครูได้ด้วย นอกจากนี้
 นักเรียนต้องเป็นคนตรงต่อเวลา โดยเริ่มตั้งแต่มาให้ทันเวลาเข้าแถวเคารพธงชาติ เข้าเรียน
 ตรงเวลา ส่งงานตามกำหนดนัดหมาย ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง เช่น ไม่ลอกการบ้านเพื่อน
 รายงานเพื่อน หรือทุจริตในการสอบ และซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ทั้งบิดา มารดา ญาติ ครู เพื่อน
 และคนอื่น ๆ นักเรียนต้องรับผิดชอบงานต่าง ๆ และมีสัมมาคารวะอ่อนน้อมถ่อมตน เพราะ
 สังคมไทยที่มีจารีตประเพณีที่งดงาม การมีความรับผิดชอบและการมีสัมมาคารวะอ่อนน้อม
 ถ่อมตนของนักเรียนที่มีต่อครูเป็นมารยาทที่งดงาม น่าชื่นชม ทั้งต่อตัวครูเองและผู้พบเห็น

จากลักษณะของครูและนักเรียนที่ดีตามแนวคิดต่าง ๆ นั้น สรุปได้ว่า ครูที่ดีต้องม
 ความรู้ ความสามารถในวิชาที่สอน มีความรอบรู้ในวิชาสาขาอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง รู้จัก
 และนำวิธีสอนที่ดีมาใช้กับนักเรียน สอนนักเรียนด้วยความตั้งใจ อุทิศ และเสียสละเวลา
 แก่นักเรียน มีความรักความเมตตาแก่นักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน รักและศรัทธา
 ในวิชาชีพของตนเอง เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและบุคคลอื่น ๆ ต้องมีสุขภาพกายและ
 จิตที่ดี รู้จักการยืดหยุ่น และมีอารมณ์ขัน ส่วนนักเรียนที่ดี มีความตั้งใจเรียน ขยันหมั่นเพียร
 มีความพยายามและอดทน ตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์ รู้จักรับผิดชอบ และมีสัมมาคารวะ
 อ่อนน้อมถ่อมตน

บทบาทของครูในการส่งเสริมนักเรียนให้เป็นผู้ที่ไม่เรียน อารี พันธุ์มณี (2546, หน้า
 198-200) ได้เสนอหลักในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้เกิดแก่เด็ก โดยครูควรมีการชมเชย
 และการตำหนิ มีการทดสอบบ่อยครั้งให้นักเรียน ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ใช้วิธีการสอน
 และจัดกิจกรรมที่แปลกใหม่ ลดหรือขจัดสถานการณ์ที่เป็นผลทางลบต่อการเรียนรู้ของเด็ก

McClelland (อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543, หน้า 226-231) ได้กล่าวว่า การช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการในการเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน การทำงาน และการดำรงชีวิต โดยครูมีหน้าที่จะต้องส่งเสริมนักเรียนให้เป็นคนใฝ่เรียนได้ ดังนี้

1. เพิ่มความต้องการความสำเร็จ และลดความกลัว การล้มเหลว
2. ช่วยให้นักเรียนรู้สึกว่าการเรียนที่เรียนไม่ยากจนเกินไป ทำให้นักเรียนรู้สึกว่ามีโอกาสสำเร็จได้ ซึ่งครูควรจะช่วยนักเรียนโดยการใช้วิธีต่าง ๆ เช่น แบ่งงานให้ทำ ให้งานเป็นขั้นเป็นตอน เมื่อสำเร็จก็พัฒนาไปสู่ขั้นต่อไป
3. ชี้ให้ผู้เรียนเห็นว่า ในสังคมมีบุคคลที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เห็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน
4. แสดงให้ผู้เรียนเห็นว่า สังคมยังต้องการคนที่มีความใฝ่เรียน เป็นพฤติกรรมที่สังคมกำลังต้องการ
5. พยายามควบคุมความอ่อนแอและท้อถอย ซึ่งครูต้องสร้างบรรยากาศการเรียนใฝ่เรื่ออกอบอุ่น เป็นมิตร ไม่เคร่งเครียด และวิตกกังวลจนมากเกินไป

นอกจากนี้ พรณี ชูทัย เจนจิต (2532, หน้า 294) ได้กล่าวว่า วิธีหนึ่งที่ครูจะสามารถช่วยให้นักเรียนมีแรงจูงใจใฝ่เรียนสูงขึ้น คือ การพยายามกระตุ้น การให้กำลังใจนักเรียน ใฝ่เรื่ออกว่าสามารถทำงานนั้น ๆ ได้สำเร็จ อย่าให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าถูกบีบบังคับ ถูกกดดัน ถ้าทำงานนั้นไม่สำเร็จ นักเรียนก็จะเกิดกำลังใจในการทำงานและพัฒนาปรับปรุงตนเองต่อไป

สำหรับบทบาทของครูในการส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้ใฝ่เรียนนั้น สรุปได้ว่า ครูต้องมีการชมเชยให้กำลังใจแก่นักเรียน ยกตัวอย่างบุคคลต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ความเป็นมิตร ความอบอุ่น หลีกเลี่ยงการดูหรือทำโทษที่รุนแรงหรือบรรยากาศที่ตึงเครียดที่สร้างความวิตกกังวลให้นักเรียน ครูต้องจัดกิจกรรมที่แปลกใหม่ สอนจากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องที่ยาก จะทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนเพิ่มขึ้น

การวัดสัมพันธภาพของครูและนักเรียน การวัดสัมพันธภาพของครูและนักเรียนนั้น จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ส่วนใหญ่จะวัดด้วยแบบสอบถาม ดังนี้

สุพัตรา ผลรัตนไพบูลย์ (2550) ได้สร้างแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ตามแบบ

ของลิเคอร์ท มี 5 ระดับ ได้แก่ จริงที่สุด จริง จริงบ้าง จริงน้อย และจริงน้อยที่สุด มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .9149

เกณฑ์การให้คะแนน

ข้อความที่มีความหมายทางบวกให้คะแนน ดังต่อไปนี้

จริงที่สุด 5 คะแนน

จริง 4 คะแนน

จริงบ้าง 3 คะแนน

จริงน้อย 2 คะแนน

จริงน้อยที่สุด 1 คะแนน

ข้อความที่มีความหมายทางลบให้คะแนน ดังต่อไปนี้

จริงที่สุด 1 คะแนน

จริง 2 คะแนน

จริงบ้าง 3 คะแนน

จริงน้อย 4 คะแนน

จริงน้อยที่สุด 5 คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมาย ใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู ดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์, 2538, หน้า 9)

คะแนนเฉลี่ย 3.67-5.00 หมายถึง สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูดี

คะแนนเฉลี่ย 2.34-3.66 หมายถึง สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูดีพอใช้

คะแนนเฉลี่ย 1.00-2.33 หมายถึง สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูไม่ดี

ณัฐพล แยมสอาด (2551) ได้สร้างแบบสอบถามความสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งประกอบด้วย ข้อคำถามจำนวน 15 ข้อ เป็นแบบวัดที่มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่าชนิด 5 ระดับ คือ จริงที่สุด จริง ปานกลาง ไม่จริง ไม่จริงที่สุด ซึ่งมีทั้งข้อความเชิงบวกและเชิงลบ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .860

เกณฑ์การให้คะแนน

ข้อความที่มีความหมายเชิงบวกให้คะแนน ดังต่อไปนี้

เป็นประจำ	ให้	5	คะแนน
บ่อย	ให้	4	คะแนน
บางครั้ง	ให้	3	คะแนน
น้อยครั้ง	ให้	2	คะแนน
น้อยครั้งที่สุด	ให้	1	คะแนน

ข้อความที่มีความหมายเชิงลบให้คะแนน ดังต่อไปนี้

น้อยครั้งที่สุด	ให้	5	คะแนน
น้อยครั้ง	ให้	4	คะแนน
บางครั้ง	ให้	3	คะแนน
บ่อย	ให้	2	คะแนน
เป็นประจำ	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์การแปลคะแนนจากแบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู
คะแนน 67.51-75.00 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูอยู่ในเกณฑ์
ดีมาก

คะแนน 52.51-67.50 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูอยู่ในเกณฑ์ดี
คะแนน 37.51-52.50 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูอยู่ในเกณฑ์
ปานกลาง

คะแนน 22.51-37.50 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูอยู่ในเกณฑ์
ไม่ค่อยดี

คะแนน 15.00-22.50 หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูอยู่ในเกณฑ์
ไม่ดีมาก

ความสัมพันธ์ของสัมพันธภาพของครูและนักเรียนกับพฤติกรรมการเรียน
การจัดการเรียนการสอนนั้น สภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนนับว่าเป็นสิ่งที่มี
มีความสำคัญต่อการกำหนดพฤติกรรมของผู้เรียนให้แสดงออกมาในลักษณะต่าง ๆ เช่น
การตั้งใจเรียน ไม่ตั้งใจเรียน ก่อทวนเพื่อนในห้องเรียน ไม่ยอมเข้าเรียน หรือจนกระทั่ง
ไม่มีปฏิริยาใดกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เป็นต้น ซึ่งปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน

โรงเรียนมีมากมาย เช่น ลักษณะทางกายภาพทางการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างครูและนักเรียน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน เป็นต้น สำหรับในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้เน้นไปที่สัมพันธภาพระหว่างครูและนักเรียนที่มีความสัมพันธ์ และส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนอย่างไรบ้าง ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ทำให้พบว่าสัมพันธภาพของครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเรียน สรุปได้ดังนี้

สุพัตรา ผลรัตน์ ไพบูลย์ (2550) ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 5 ปัจจัย ได้แก่ บุคลิกภาพ ทักษะติดต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง ลักษณะทางกายภาพทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ และสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่มีสัมพันธภาพดีกับครูมีพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เหมาะสม ทั้งนี้เพราะสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูเป็นการปฏิบัติตนของนักเรียนต่อครู และการปฏิบัติตนของครูต่อนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น นักเรียนให้ความเคารพ เชื่อฟังในครูผู้สอน ตั้งใจและสนใจกระทำในสิ่งที่ครูอบรมสั่งสอน และซักถามครู เมื่อมีข้อสงสัยด้านการเรียนและด้านส่วนตัว ทั้งในและนอกห้องเรียนและครูให้ความสนใจต่อนักเรียน ให้ความเป็นกันเองกับนักเรียน ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ให้คำปรึกษาและชี้แนะแก่นักเรียนทั้งในด้านการเรียน และด้านส่วนตัวที่นักเรียนมาขอคำปรึกษา ทั้งในและนอกห้องเรียน การที่ครูมีความเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจนักเรียน สนใจนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม ไม่มีความลำเอียง หรือเลือกที่รักมักที่ชัง ตลอดจนมีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน เมื่อนักเรียนมีปัญหาที่กล้าที่จะปรึกษาครู จึงทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เหมาะสม ดังนั้นสรุปได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ พรณี ชูทัย เจริญจิต (2532, หน้า 361) ที่ได้กล่าวว่า การที่ครูมีความเมตตากรุณาเห็นอกเห็นใจนักเรียนสนใจนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม ตลอดจนมีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน ทำให้นักเรียนรักที่จะเรียน และส่งผลให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนด้วย นอกจากนี้ ลดาวัลย์ พรอนันตชัย

(2548) ศึกษาพบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนและครู เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ นอกจากนี้ นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2527) ได้กล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนว่า ผู้สอนไม่ควรสร้างบรรยากาศแห่งความกลัวให้เกิดขึ้น การเรียนรู้มิใช่เกิดในชั้นเรียนเสมอไป ดังนั้นการพบปะซักถามนอกชั้นเรียนจะสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรได้ง่ายขึ้น อย่าทำให้เกิดการเสียหน้าและควรฟัง ความคิดเห็นจากนักเรียน จะเห็นได้ว่า นักเรียนมีความรู้สึกต่อครูแตกต่างกันไปตามบุคลิกหรือพฤติกรรมของครูและการที่เขามีความรู้สึกต่อครูแตกต่างกัน ก็ทำให้เขามีปฏิสัมพันธ์กับครูแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ พรชูลี อาชวบำรุง (2525, หน้า 232) กล่าวถึง สถานการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนที่ดีนั้น ต้องมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันนี้ ก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนอีกด้วย ตามที่ ประดิษฐ์ อุปรมย์ (2523, หน้า 33) ได้กล่าวสรุปถึงปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนอาจเกิดขึ้น ได้ระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี หมายถึงทั้งครูและนักเรียนต่างมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสซักถามตอบคำถาม และเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนให้มาก บรรยากาศในชั้นเรียนก็จะมีแต่ความน่าสนใจ น่าสนุก อยากรู้อยากเห็น และกระตือรือร้น

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า สัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูและนักเรียนมีส่วนช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ ดังนั้นครูจึงมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน กล่าวคือ ถ้าครูกับนักเรียนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน บรรยากาศการเรียนการสอนจะดี นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนที่เหมาะสมและส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชานั้นที่ดีตามมา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพของครูและนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพของครูและนักเรียนในประเทศ

จากการศึกษาและค้นคว้างานวิจัยที่ได้ศึกษาถึงสัมพันธภาพของครู และนักเรียนพบว่า มีผู้ที่ได้ศึกษาไว้มากมาย ดังนี้

พรรณี ชูทัย เจนจิต (2532) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน พบว่า การที่ครูมีความเมตตากรุณาเห็นอกเห็นใจนักเรียน สนใจนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม ตลอดจนมีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน ทำให้นักเรียนรักที่จะเรียน และส่งผลให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนด้วย

ศรีระพร จันทโนทก (2538) ศึกษาเรื่อง *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร* ผลการศึกษา พบว่า ตัวประกอบที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษา สาขาสังคมศาสตร์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ต่อวิชาที่สอน

นลินี ธรรมอำนวยสุข (2540) ศึกษาเรื่อง *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความเครียดในนักเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี สังกัดกรมพลศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี* พบว่า นักเรียนกลุ่มที่ไม่มีแผนการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน มีความสัมพันธ์ทางลบกับความเครียดในการเรียนของนักเรียน

กึ่งกาญจน์ ปานทอง (2545) ศึกษาเรื่อง *ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษาตามโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) คณะวิทยาการจัดการ โพรแกรมวิชานิติศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร* พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เชิดชาย ชูช่วยสุวรรณ (2547) ศึกษาเรื่อง *การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดสุพรรณบุรี* พบว่า ปัจจัยด้านสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .713

ลลนา พรหมสุวรรณ (2547) ศึกษาเรื่อง *การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านส่วนตัว ด้านครอบครัวและด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนกับความตั้งใจเรียนของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร* พบว่า ตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่ บรรยากาศการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน และสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความตั้งใจเรียนของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พัชรินทร์ สมหมาย (2549) ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อปัญหาการเรียน ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนราชวินิต-บางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่มีสัมพันธภาพที่ดีต่อครู มีปัญหาการเรียนในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 น้อย

ภัทราสิริณี เสวตไวยาราม (2549) ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนที่เหมาะสมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพุลเจริญวิทยาคม อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า องค์ประกอบ ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเรียนที่เหมาะสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระมหาเดชจำลอง พุฒหอม (2550) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาในการเรียน ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนวัดนวนนรดิศ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู มีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาในการเรียนของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนวัดนวนนรดิศ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุพัตรา ผลรัตน์ไพบูลย์ (2550) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียน วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลจากการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ณัฐพล แยมสอาด (2551) ศึกษาเรื่อง การศึกษาตัวแปรเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพื้นที่การศึกษา 2 กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญรวมต่อพฤติกรรมการเรียนสูงที่สุด คือ เจตคติต่อการเรียน รองลงมา คือ ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับกลุ่มเพื่อน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ บรรยากาศทางการเรียน ลักษณะมุ่งอนาคต และความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ด้วยน้ำหนักความสำคัญ เท่ากับ .74, .49, .32, .22, .18 และ .15 ตามลำดับ นอกจากนี้ ปัจจัยที่มีน้ำหนักความสำคัญทางอ้อมต่อพฤติกรรมการเรียน คือ ความสัมพันธ์ระหว่าง นักเรียนกับกลุ่มเพื่อน แรงจูงใจ

ใฝ่สัมฤทธิ์ ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู บรรยากาศทางการเรียน และเจตคติต่อการเรียน ผ่านทางเจตคติต่อการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และลักษณะมุ่งอนาคตด้วยน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ .33, .32, .15, .08 และ .03 ตามลำดับ และตัวแปรเชิงสาเหตุทั้ง 6 ตัวแปร สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรพฤติกรรมการเรียน ได้ร้อยละ 31 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพของครูและนักเรียนในต่างประเทศ

Lewin, Lippitt, and White (1939) ศึกษาเกี่ยวกับบรรยากาศในชั้นเรียนกับพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนในชั้นเรียนแบบอัตตาธิปไตย มีพฤติกรรมที่ค่อนข้างเป็นเด็กก้าวร้าว ไม่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ส่วนชั้นเรียนที่มีบรรยากาศแบบประชาธิปไตย จะส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักสามัคคีปรองดองเป็นมิตรต่อกัน และมีบรรยากาศทางการเรียนน่าเรียน

Cogan and Levin (1957) ศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์แบบอบอุ่นเป็นมิตรระหว่างครูและนักเรียนจะทำให้การเรียนของนักเรียนดีขึ้น และจากการศึกษาสรุปได้ว่า ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์กันดีเท่าไร นักเรียนจะพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ให้ถึงขีดสุดได้มากเพียงนั้น นักเรียนมีความศรัทธาในตัวครู ความศรัทธาที่นักเรียนให้แก่ครู จะช่วยให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ซึ่งจะทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดี

Tyler (1959) ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในอุดมคติ พบว่าสัมพันธภาพที่ดีในอุดมคตินั้น ครูต้องมีการสื่อสารความเข้าใจที่ดีกับนักเรียน เป็นมิตรที่ดีให้ความรัก ความเอาใจใส่ มีความเข้าใจและยอมรับนักเรียน

Thorpe (1960) แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างครูกับนักเรียน อาจเป็นก้าวแรกที่น่าไปสู่ภาวะการณ์ปรับตัวที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนและอาจเป็นสิ่งขัดขวางต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

Lewis, Lovell, and Jessee (1965) ศึกษาสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน โดยศึกษากับนักเรียนระดับ 6 จำนวน 644 คน พบว่านักเรียนที่มีการรับรู้ถึงสัมพันธภาพที่ดีกับครู โสมรุม จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

Khan (1969) ศึกษาพบว่า ทัศนคติของนักเรียนชายที่มีต่อครู จะมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับสัมฤทธิ์ทางการเรียน ส่วนนักเรียนหญิงแทนที่จะเป็นทัศนคติที่มีต่อครู

กลับเป็นนิสัยในการเรียน ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับสัมฤทธิ์ทางการเรียน นอกจากนั้นยังพบว่า สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของคนเรา นอกจากจะขึ้นอยู่กับสติปัญญาแล้ว อารมณ์ความรู้สึก ทักษะคติในการเรียน ตลอดจนนิสัยในการเรียนก็มีบทบาทสำคัญต่อ สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเช่นกัน

Anderson (1970) ศึกษาผลของบรรยากาศทางสังคมในชั้นเรียนที่มีต่อการเรียนของ นักเรียน ผลการศึกษาพบว่า บรรยากาศทางสังคมในชั้นเรียนมีผลต่อการเรียนรู้ การสร้าง สัมพันธภาพระหว่างบุคคล และความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียน

Voom (1991) ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนมีอิทธิพลต่อ การประสบความสำเร็จอย่างไร โดยแยกเด็กเป็นสองพวก คือ พวกที่ถือตัวครูเป็นศูนย์กลาง และพวกที่ถือนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมที่แสดงความจงเกลียด- จงชังของครูต่อเด็ก ทำให้เด็กเป็นคนเฉยเมย ถอยหนี เลือยขาดต่อการแก้ปัญหา เป็นปฏิปักษ์ กับคนอื่น ก้าวร้าว ปรับตัวไม่ได้

Flanders (อ้างถึงใน ชีรวัดน์ นิเจนตร, 2526, หน้า 84) ได้ประมวลผลการวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน พบว่า อิทธิพลทางอ้อมที่ช่วยให้นักเรียน มีอิสระในการแสดงออก เช่น การยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน การยกย่องชมเชย มีความสัมพันธ์กับเจตคติที่ดีต่อครูและช่วยให้นักเรียนมีนิสัยในการทำงานดีขึ้น

Bush (อ้างถึงใน วิลาส บุญทองขาว, 2527, หน้า 6) ศึกษาเกี่ยวกับสัมพันธภาพ ระหว่างครูกับนักเรียน พบว่า ครูที่พยายามทำความรู้จักกับนักเรียน ให้ความเห็นอกเห็นใจ นักเรียน รู้จักส่งเสริมการเรียนตามความต้องการและความสนใจของนักเรียน จะทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น มีการปรับตัวเองเหมาะสมยิ่งขึ้น ส่วนที่มุ่งสอนโดยใช้วิธีบังคับ นักเรียนจะไม่พอใจในตัวครู ทำให้มีพฤติกรรมไม่ยอมเรียน

Stiles and Dorsey (อ้างถึงใน วิลาส บุญทองขาว, 2527, หน้า 16-17) ศึกษาเกี่ยวกับ การสอนแบบประชาธิปไตยในโรงเรียนมัธยมศึกษา และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ในการเรียนการสอน ผลการศึกษามี ดังนี้

1. การเรียนการสอนแบบอิตาเลียนนั้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เป็นแบบสั่งและเชื่อฟังโดยไม่มีข้อโต้แย้ง นักเรียนสนใจในบทเรียน เพื่อคะแนนของตน โดยไม่คำนึงถึงปฏิสัมพันธ์ของผู้อื่น ส่วนครูไม่มีจุดหมายที่จะพัฒนานักเรียนให้มีความเจริญ

ในด้านต่าง ๆ เท่าที่ควร เพียงแต่ต้องการให้นักเรียนสนใจบทเรียนที่ตนเองกำลังสอนเท่านั้น ครูใช้กฎเกณฑ์ตามที่ตนเองพอใจ บังคับให้นักเรียนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติ จิตใจ หรือความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนการสอนแบบนี้ นักเรียนจะมีบุคลิกภาพแบบตัวใครตัวมัน ไม่มีทักษะการอยู่ร่วมกัน

2. การเรียนการสอนแบบประชาธิปไตยนั้น ครูจะเป็นผู้สร้างสถานการณ์ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการเรียนการสอน ครูยอมรับในเรื่องความแตกต่างของนักเรียนทั้งในด้านความสนใจ ความสามารถ ทักษะคติ ส่วนนักเรียนต้องการได้รับความรู้มากกว่าคะแนนสูง ๆ และครูเป็นเพียงที่ปรึกษาของนักเรียนเท่านั้น การเรียนการสอนแบบประชาธิปไตยจึงเป็นการเรียนการสอนที่สร้างบรรยากาศที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ซึ่งบรรยากาศแบบนี้ช่วยให้นักเรียนมีความสร้างสรรค์

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพของครูและนักเรียนดังกล่าวสรุปได้ว่า สัมพันธภาพของครูและนักเรียนมีความสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของครูและนักเรียน กล่าวคือ ถ้านักเรียนและครูมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน เช่น ครูมีความรักเมตตา กรุณา ยกย่องชมเชย คอยส่งเสริมให้กำลังใจ ให้คำแนะนำปรึกษา มีเหตุผล มีบุคลิกภาพที่ดี ยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน ให้ความเอาใจใส่และให้ความรักความอบอุ่นแก่นักเรียน ฯลฯ ส่วนนักเรียนก็มีความรู้สึกที่ดี ๆ กับครู มีเจตคติที่ดีต่อครูและวิชาที่เรียน เชื้อเพลิง และศรัทธาในตัวครู ฯลฯ ก็จะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน มีบรรยากาศที่น่าเรียน นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนที่ดี มีการปรับตัวเองได้อย่างเหมาะสม นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามัคคี และมีความสำเร็จในการศึกษา

ผู้วิจัยมีความคิดที่สอดคล้องกันว่า สัมพันธภาพของครูและนักเรียนที่ดี มีความเหมาะสม จะเป็นตัวแปรที่สำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมในการเรียนของตนเองได้ และก่อให้เกิดความสำเร็จในการศึกษาของตนเอง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียน

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียน

ความหมายของพฤติกรรม Skinner (1974, p. 3) ได้กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าจะการกระทำนั้น ๆ ผู้กระทำจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2543, หน้า 71) ได้กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคล กระทำ แสดงออก ตอบสนอง หรือโต้ตอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ที่สามารถสังเกตได้ วัดได้ตรงกัน ด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าจะการแสดงออก หรือ การตอบสนองนั้นจะเกิดขึ้นภายในหรือเกิดขึ้นภายนอกร่างกาย เช่น วิ่ง การอ่านหนังสือ การเต้นของหัวใจ การกระตุกของกล้ามเนื้อ เป็นต้น

ประสาธ อิศรปริดา (2531, หน้า 13) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง กิริยาอาการ การกระทำ หรือกิจกรรมทุกชนิดของมนุษย์หรือสัตว์ ซึ่งกิจกรรมหรือการกระทำนั้น อาจเป็นการกระทำที่เฉพาะเจาะจงหรือไม่ก็ได้ หรืออาจเป็นกิจกรรมที่แสดงให้ปรากฏ เห็นได้ (overt behavior) หรือเป็นอากัปกิริยาภายใน ซึ่งผู้อื่นไม่สามารถสังเกตหรือสังเกต เห็นได้ยาก (invert behavior) เช่น ความรู้สึก การจำ การจด ฯลฯ ก็ได้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 768) ได้ให้คำจำกัดความของพฤติกรรมว่า หมายถึง การกระทำหรืออาการแสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึกเพื่อตอบสนองต่อ สิ่งเร้า

จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคนอื่น ๆ (2543, หน้า 33-34) กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคล สามารถสังเกตได้ เช่น การเดิน การยืน การพูด อารมณ์ดีใจ เสียใจ หรือโกรธ แต่พฤติกรรม บางอย่างไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงด้วยอวัยวะรับความรู้สึก และอาจจะต้องใช้เครื่องมือ บางอย่างเพื่อวัดพฤติกรรม เช่น เครื่องจับเท็จ เป็นต้น

สุรางค์ โคว์ตระกูล (2545, หน้า 153-154) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมตาม แนวคิดของทฤษฎีพุทธิปัญญานิยม เชื่อว่า กระบวนการคิดมีส่วนทำให้เกิดพฤติกรรมที่มี เป้าหมายต่อสิ่งเร้า นอกจากนี้ ความรู้สึก ความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของบุคคล ต่างก็มีความสัมพันธ์กัน

จากความหมายของพฤติกรรม ที่ได้กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำที่แสดงออกมาของบุคคล ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ทั้งนี้ก็เพื่อตอบสนอง หรือตอบโต้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ที่สามารถสังเกตและวัดได้ ตรงกัน ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ พฤติกรรมภายใน และพฤติกรรมภายนอก เช่น การคิด การเข้าใจ การยืน การนอน การพูด เป็นต้น

ความหมายและลักษณะของพฤติกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ พฤติกรรมการเรียนรู้ นั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย และมีคำที่เกี่ยวข้องและมีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น นิสัยในการเรียน ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอความหมายของพฤติกรรมการเรียนรู้ และนิสัย การเรียน ไว้ดังนี้

Frederick, Kitchen, and McElwee (1947, p. 10) ได้กล่าวว่า นิสัยในการเรียน และเทคนิคในการเรียนมิได้เกิดจากสัญชาตญาณ หากแต่เป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝน แก้ไขขัดเกลา และพัฒนาจนถึงจุดสมดุลระหว่างที่ทำไปกับผลงานที่ออกมาและนำไปใช้จริง

Holtzman (1967, p. 17) ได้กล่าวถึงนิสัยในการเรียนว่า หมายถึง พฤติกรรมการเรียนรู้ ที่แสดงออกอย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับ

1. การใช้เวลาเรียน ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาในการเรียนได้อย่างเหมาะสม และการทำงานโดยรู้จักแบ่งเวลาว่าควรทำเรื่องใดก่อนหลัง ไม่ผัดผ่อน หลีกเลียง รอเวลาทำในเวลา กระชั้นชิด ไม่เสียเวลากับเรื่องที่ไม่เป็นสาระจนเกินควร และปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย ทันเวลา
2. วิธีการเรียน ได้แก่ การรู้จักใช้วิธีการเรียนที่ถูกต้อง มีการวางแผน เตรียมงาน ก่อนลงมือทำ รู้จักแหล่งข้อมูลที่ต้องการทราบ ทำงานด้วยความมีระเบียบรอบคอบ ทำให้ งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

Eysenck and Meili (1972, pp. 92-93) กล่าวว่า นิสัย หมายถึง แนวโน้มที่แต่ละบุคคล จะแสดงพฤติกรรมจนเป็นกิจนิสัยและเป็นไปโดยอัตโนมัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้รับการฝึกฝน หรือประสบการณ์ ดังนั้นทางการเรียนจึงเป็นพฤติกรรมทางการเรียนที่ ปฏิบัติเป็นประจำจนกลายเป็นนิสัย

Smith (1976, pp. 18-22) ได้สรุปไว้ว่า วิธีการเรียนเป็นยุทธวิธีในการเรียนอย่างหนึ่ง ที่ผู้เรียนแต่ละคนเลือกใช้ในขณะที่กำลังเรียนเนื้อหาในหลักสูตร และมีส่วนเกี่ยวข้องกับ

ความรู้สึก และบุคลิกภาพ นอกจากนี้ ยังเป็นตัวบอกรูปแบบพฤติกรรมของนักเรียนในสภาพการเรียนรู้

Cranston and McCort (1985, p. 1369) ได้แสดงความคิดเห็นว่า พฤติกรรมในการเรียนของผู้เรียน และเจตคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียน การสอน ผู้สอน และสัมพันธภาพกับเพื่อน หมายถึง วิธีการเรียนของผู้เรียนมีความเจริญสูงสุด สิ่งที่คุณควรกระทำขณะเรียนนั่นเอง

อรพินท์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณ (2531, หน้า 30) กล่าวถึง พฤติกรรมการเรียนในความหมายของนิสสัยในการเรียน หมายถึง ทักษะในการเรียนการศึกษา ที่ได้รับการฝึกฝนเป็นประจำจนเป็นนิสัย มีความพยายามในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย มีความรับผิดชอบในตนเอง มีการวางแผนการเรียน จัดระบบการทำงาน วิธีการทำงานและวิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษา โดยส่งเสริมการเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ภิญโญ สาร (2531, หน้า 27) ได้สรุปถึงพฤติกรรมในการเรียนที่ดี คือ การปฏิบัติตัวทั้งในและนอกห้องเรียน โดยนักเรียนควรให้ความสนใจเฉพาะสิ่งที่ครูสอนเท่านั้น ถ้าช่วงใดฟังครูอธิบายไม่ทัน หรือไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง ควรยกมือถามทันที ถ้าช่วงใดฟังหรือจดคำบรรยายไม่ทันควรเว้นที่จดไว้ภายหลัง แล้วรีบจดในสิ่งที่ครูกำลังพูดอยู่ การจดคำ อธิบายควรจดจากความเข้าใจของนักเรียนเอง เมื่ออยู่นอกห้องเรียน นักเรียนควรทำแบบฝึกหัดที่ครูสั่งหรือลองทบทวนดูในสิ่งที่เรียนมาแล้วในชั้นเรียน และทำตารางเวลาส่วนตัวประจำสัปดาห์เพื่อวางแผน

จากการศึกษาของ ทิพวรรณ สุวรรณประเสริฐ (2541) ได้สรุปความหมายของพฤติกรรมการเรียนไว้ว่า หมายถึง การปฏิบัติตัวทางการเรียนของนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ได้แก่

1. การปฏิบัติตัวในห้องเรียนที่โรงเรียน ขณะที่ครูกำลังสอนในชั้นเรียน ได้แก่ การนำอุปกรณ์มาเรียนครบ เข้าเรียนตรงเวลา ตั้งใจฟังครูขณะสอน จดคำอธิบายของครูจากความเข้าใจของนักเรียนเอง

2. การปฏิบัติตัวนอกห้องเรียน ได้แก่ ทบทวนบทเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จและส่งตามเวลาที่กำหนด ไม่ละเลยหรือหลีกเลี่ยงงานที่ได้รับมอบหมาย พยายามติดตามผลงานของตนที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อแก้ไขปรับปรุงงานที่ทำบกพร่องให้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาของ สินีนาฏ สุทิน (2548) ได้สรุปความหมายของพฤติกรรมการเรียน หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมที่นักเรียนแสดงออกต่อการเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ เจตคติ และทักษะให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในวิชาต่าง ๆ

จากการศึกษาของ สุพัตรา ผลรัตน์ ไพบูลย์ (2550) ได้สรุปพฤติกรรมการเรียนว่า หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกถึงความเอาใจใส่ในการเรียนของผู้เรียนทั้งใน และนอกห้องเรียน รวมถึงการกระทำที่ทั้งผู้เรียนเองและคนอื่นไม่สามารถสังเกตหรือ มองเห็นการกระทำในขณะที่เรียนนั้น

จากการศึกษาของ ญัฐพล แยมสอาด (2551) ได้สรุปว่า นิสัยในการเรียน คือ พฤติกรรมหรือการแสดงออกที่เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน โดยเฉพาะวิธีการในการเรียน การรู้จักใช้เวลา การปฏิบัติตน ซึ่งปฏิบัติเป็นประจำในการเรียนเกิดจากการเรียนรู้ และสามารถปรับปรุงแก้ไขได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม

พฤติกรรมการเรียนโดยทั่ว ๆ ไปนั้นมีนักวิจัยหลายคนได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอสิ่งที่กล่าวมา แต่ยังมีนักวิชาการศึกษาและผู้วิจัยคนอื่น ๆ ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมการเรียนที่ลงรายละเอียด โดยมีการระบุวิชา เช่น พฤติกรรมการเรียน คณิตศาสตร์ ซึ่งการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ผู้เรียนจะต้องใช้วิธีการเรียนหรือมีพฤติกรรมการเรียนที่ถูกต้อง มีผู้ให้คำแนะนำในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ไว้ ดังนี้

Lerch (1981, pp. 3-4) สรุปไว้ว่า การสอนคณิตศาสตร์ในปัจจุบันเน้นให้ผู้เรียน เป็นผู้ค้นพบข้อเท็จจริงด้วยตนเอง สนับสนุนการค้นหาวิธีการใหม่ ๆ การประเมินผล วิชาคณิตศาสตร์ไม่เน้นที่ความสามารถในการจดจำความจริง และกฎเกณฑ์ แต่จะเน้นที่ ความเข้าใจของผู้เรียน การสรุป และความสามารถที่จะประยุกต์ใช้

Fehr and Phillips (1972, p. 17) กล่าวว่า วิธีการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ในระดับชั้น มัธยมศึกษาที่ได้ผลนั้น ควรให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้วยตนเอง โดยครูใช้วิธีซักถามสืบสวนเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้เรียนจะต้องรู้จักสาเหตุ รู้จักเลือก รู้จักเชื่อมโยงสู่ข้อสรุปในรูปแบบธรรมชาติ และรู้จักสร้างความคิดรวมจากผลที่ได้

นพพร พานิชสุข (2522, หน้า 24) แนะนำการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ให้เก่งสรุปว่า ต้องตั้งใจฟังคำอธิบายหรือ โจทย์ของครูผู้สอนอย่างจริงจัง และมีสมาธิ ขณะที่ครูอธิบาย

หรือยกตัวอย่างต่าง ๆ บนกระดาน ผู้เรียนจะต้องตั้งใจฟังอธิบายด้วยความเงียบสงบ มีสมาธิ มีความตั้งใจ หมั่นซักถามข้อสงสัยข้องใจจากครูผู้สอนทันที หมั่นทำแบบฝึกหัดมาก ๆ ด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ ต้องมีความเข้าใจมากกว่าการจำ ทำใจรักและสนุกสนานกับวิชานี้เป็นพิเศษ ผู้สนใจเรียน โดยตลอด ย่อมไม่มีปัญหาและอุปสรรคใด ๆ มากนัก

จากการศึกษาของ สุमितตรา เจิมพันธ์ (2545) ได้สรุปความหมายของพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ หมายถึง การที่นักเรียนมีพฤติกรรมที่นักเรียนรับความรู้จากครูจากหนังสือทั้งในแบบเรียนและนอกตำราเรียน หรือจากเพื่อน รวมทั้งการฝึกทักษะในการทำแบบฝึกหัด การเรียนพิเศษเนื้อหาล่วงหน้า ความครบถ้วนของอุปกรณ์การเรียนและตำราเรียน การจัดการเรียนที่ถูกต้องตามชั่วโมงเรียน การเตรียมอ่านหนังสือล่วงหน้า การตั้งใจเรียน การไม่พูดคุยกับเพื่อนในขณะที่ครูสอน การจดเนื้อหาขณะเรียน การมีสมาธิในการเรียน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขณะเรียน การบันทึกย่อ การทบทวนบทเรียน การเตรียมตัวก่อนสอบ ได้แก่ การวางแผนดูหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบและความเข้าใจเนื้อหาของสาระของวิชาคณิตศาสตร์ก่อนสอบ พฤติกรรมการทำการบ้าน ได้แก่ วิธีการทำการบ้าน ความถูกต้องของการทำการบ้าน ความถี่ในการส่งการบ้านตามกำหนด และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียน เช่น การศึกษาค้นคว้า และหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง หรือในทางตรงข้ามนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน เช่น การพูดคุยในขณะที่เรียน การไม่ส่งการบ้านแบบฝึกหัด การไม่ทบทวนเนื้อหาในบทเรียน เป็นต้น

จากการศึกษาของ สุพัตรา ผลรัตน์ไพบูลย์ (2550) สรุปว่า พฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ หมายถึง การแสดงออกของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางการเรียนที่เหมาะสมทั่วไปในวิชาคณิตศาสตร์ ได้แก่ การตั้งใจเรียน ไม่เล่นไม่คุยระหว่างเรียน กล่าวตอบคำถามครูในขณะที่ครูสอน กล่าวซักถามครูเมื่อไม่เข้าใจบทเรียน มีความรับผิดชอบในการส่งงานวิชาคณิตศาสตร์ ไม่ลอกการบ้านส่งครู กล่าวปรึกษาเพื่อนเมื่อไม่เข้าใจบทเรียน การศึกษาเพิ่มเติมหลังการเรียนการสอน และหมั่นฝึกฝนทำแบบฝึกหัดในวิชาคณิตศาสตร์

จากความหมายและคำที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนทั่ว ๆ ไป และพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมการเรียน หมายถึง การปฏิบัติตัวของนักเรียนขณะร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ตามการรับรู้ของนักเรียน ได้แก่ การตั้งใจฟัง

ขณะครูสอน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน การเข้าชั้นเรียน การมีอุปกรณ์การเรียน การทำการบ้าน และการอ่านหนังสือก่อนสอบ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) พฤติกรรม การตั้งใจเรียน หมายถึง การปฏิบัติตัวของนักเรียนขณะร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ตามการรับรู้ของนักเรียน ได้แก่ การตั้งใจฟังขณะครูสอน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน การเข้าชั้นเรียน การมีอุปกรณ์การเรียน การทำการบ้าน และการอ่านหนังสือก่อนสอบ ในปริมาณที่มาก (2) พฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน หมายถึง การปฏิบัติตัวของนักเรียนขณะร่วม กิจกรรมการเรียนการสอน ตามการรับรู้ของนักเรียน ได้แก่ การตั้งใจฟังขณะครูสอน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน การเข้าชั้นเรียน การมีอุปกรณ์การเรียน การทำการบ้าน และการอ่านหนังสือก่อนสอบ ในปริมาณที่น้อย

ความสำคัญของการเรียนคณิตศาสตร์ บุญทัน อยู่ชมบุญ (2529, หน้า 2) ได้กล่าวสรุปลักษณะความสำคัญของการเรียนคณิตศาสตร์ ไว้ดังนี้

1. คณิตศาสตร์เป็นวิชาที่เกี่ยวกับการคิด เราใช้คณิตศาสตร์พิสูจน์อย่างมีเหตุผลว่า สิ่งที่เราคิดขึ้นนั้นเป็นจริงหรือไม่ ด้วยเหตุนี้เราจึงนำวิชาคณิตศาสตร์ไปใช้ในการแก้ปัญหา ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอุตสาหกรรมต่าง ๆ คณิตศาสตร์ช่วยให้คนเป็นผู้ที่มีเหตุผล เป็นคนใฝ่รู้ตลอด จนพยายามคิดค้นสิ่งแปลกใหม่ คณิตศาสตร์จึงเป็นรากฐาน แห่งความเจริญด้านต่าง ๆ

2. คณิตศาสตร์เป็นภาษาอย่างหนึ่ง คณิตศาสตร์มีภาษาเฉพาะของตัวเอง เป็นภาษา ที่กำหนดขึ้นด้วยสัญลักษณ์ที่รัดกุม และสื่อความหมายได้ถูกต้องเป็นภาษาที่มีตัวอักษร ตัวเลข และสัญลักษณ์แทนความคิด

3. คณิตศาสตร์เป็นวิชาที่มีโครงสร้าง เราจะเห็นว่าคณิตศาสตร์นั้นเริ่มต้นด้วย เรื่องง่าย ๆ อันเป็นพื้นฐานนำไปสู่เรื่องอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เช่น เริ่มต้นด้วยนิยาม จุด เส้นตรง ระนาบ และอื่น ๆ

4. คณิตศาสตร์เป็นวิชาที่มีแบบแผน เราจะเห็นว่าความคิดในคณิตศาสตร์นั้นจะต้อง คิดในแบบแผนมีรูปแบบ ไม่ว่าจะคิดในเรื่องใดก็ตาม ทุกขั้นตอนจะตอบได้และจำแนก ออกมาให้เห็นจริงได้

5. คณิตศาสตร์เป็นศิลปะอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับศิลปะอื่น ๆ ความงามทางคณิต-ศาสตร์ก็คือ ความมีระเบียบและความกลมกลืน นักคณิตศาสตร์ได้พยายามแสดงความคิด

สร้างสรรค์ จินตนาการ ความคิดริเริ่มที่จะแสดงสิ่งใหม่ ๆ โครงสร้างใหม่ ๆ ทางคณิตศาสตร์ ออกมา

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนวิชาคณิตศาสตร์นั้นมีความสำคัญสำหรับทุกคน เพราะทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับคณิตศาสตร์อยู่ตลอดเวลาและมีการนำเอาคณิตศาสตร์มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การซื้อขาย การคิดคำนวณค่าใช้จ่าย เป็นต้น และนอกจากนี้ คณิตศาสตร์ช่วยให้เราเข้าใจธรรมชาติมากยิ่งขึ้น เช่น การคำนวณทิศทางต่าง ๆ การโคจรของดวงดาวต่าง ๆ อีกทั้งคณิตศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการเรียนวิชาอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การประกอบอาชีพต่าง ๆ ในอนาคตของมนุษย์ ฉะนั้นการเรียนคณิตศาสตร์จึงมีความสำคัญโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา เพราะเป็นการวางรากฐานทางความคิดที่มีเหตุมีผลอย่างมีระบบ ดังนั้นเมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมการเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ที่ถูกต้องเหมาะสม ก็จะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาคณิตศาสตร์ และสามารถประสบความสำเร็จในการเรียน การทำงานและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมและพฤติกรรมการเรียน พรรณี ชูทัย เจนจิต (2523, หน้า 135-136) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มทฤษฎีเชื่อมโยง (stimulus response association) กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นเนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง เน้นเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตได้ในการเรียนรู้ และให้ความสนใจน้อยเกี่ยวกับกระบวนการคิด เพราะยากแก่การสังเกต ซึ่งมักจะเรียกทฤษฎีกลุ่มนี้ว่า กลุ่มพฤติกรรมนิยม

2. กลุ่มทฤษฎีปัญญาหรือทฤษฎีสถาน (cognitive-field theory) เน้นความสำคัญของกระบวนการคิดที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลในช่วงการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง การคิด การหยั่งรู้ตามแนวคิด หรือการที่แต่ละบุคคลรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวว่า แตกต่างกันหรือเหมือนกันอย่างไร โดยการจัดเรียงเรียงความคิดหรือประสบการณ์เดิมเข้าเป็นความคิดใหม่

จากทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาดังกล่าว จิตวิทยาการเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงหลักการ ดังนี้

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual difference) เนื่องจากการเรียนรู้เป็นเรื่องของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งระดับสติปัญญา ความสามารถ และวิธีการเรียน ฉะนั้นในการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
 2. ความพร้อม (readiness) คือ สภาพความเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งความสนใจ และความรู้พื้นฐานที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการได้ ฉะนั้นการเรียนการสอน ผู้เรียนจึงควรคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนได้เป็นอย่างดี
 3. การรับรู้ (perception) การรับรู้จะดีขึ้นถ้ามีประสบการณ์มาก่อนเพราะ จะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ผู้สอนจึงควรสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปรายถึงประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้ครูผู้สอนเข้าใจผู้เรียนในทัศนะต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น
 4. การจูงใจ (motivation) เป็นสิ่งผลักดันให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม กำหนดแนวทาง และมีความพยายามในการทำภารกิจต่าง ๆ ให้สำเร็จไปด้วยดี เพราะแรงจูงใจของผู้เรียนมีส่วนช่วยโดยตรงที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้
 5. การถ่ายโยงและการสะสม (transfer and retention) การเรียนรู้จะมีประโยชน์ถ้าผู้เรียนสามารถสะสมสิ่งที่เรียนไว้เพื่อใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ การเรียนรู้สิ่งที่มีความหมายจะช่วยให้มีการสะสมได้ดีที่สุด และการถ่ายโยงจะดีขึ้นเมื่อสิ่งที่เรียนมาแล้วมีความสัมพันธ์หรือคล้ายคลึงกับสถานการณ์ใหม่ ดังนั้นผู้สอนจึงควรใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสะสมสิ่งที่เรียนไปไว้ให้เกิดประโยชน์
- การเรียนการสอนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาในทุกๆระดับ จะบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนการสอนเป็นสำคัญ การเรียนการสอนเป็นระบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนด้วยตนเอง และผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ผู้เรียนแต่ละคนจะเรียนได้ดีในลักษณะที่แตกต่างกัน และผู้เรียนแต่ละคนก็จะมีพฤติกรรมการเรียนที่แตกต่างกันไป

ประเภทของวิธีการเรียนและพฤติกรรมการเรียน Reichman and Grasha (อ้างถึงใน นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, 2527, หน้า 20) ได้แบ่งประเภทของวิธีการเรียนไว้ 6 แบบ คือ

1. แบบอิสระ ลักษณะผู้เรียนแบบนี้ ชอบที่จะคิดและทำงานในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง
2. แบบหลีกเลี่ยง ผู้เรียนแบบนี้ จะไม่สนใจการเรียนรู้เนื้อหาวิชาในชั้นเรียนตามแบบแผน ทักษะของผู้เรียนแบบนี้เห็นว่าห้องเรียนเป็นสิ่งที่ไม่น่าสนใจ
3. แบบร่วมมือ ผู้เรียนแบบนี้รู้สึกว่าคนสามารถเรียนรู้ได้มากที่สุด โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้และความสามารถซึ่งกันและกัน
4. แบบพึ่งพา ลักษณะของผู้เรียนแบบนี้เป็นแบบที่แสดงความอยากเรียนรู้น้อย และจะเรียนรู้เฉพาะสิ่งที่ถูกบังคับหรือกำหนดให้เรียน
5. แบบแบ่งชั้นเรียน แบบนี้ผู้เรียนเนื้อหาวิชาเพื่อที่จะทำคะแนนให้ได้ดีกว่าคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน
6. แบบมีส่วนร่วม ลักษณะของผู้เรียนแบบนี้ต้องการที่จะเรียนรู้เนื้อหาวิชาและชอบเข้าชั้นเรียน มีความรับผิดชอบที่จะเรียนรู้ให้มากที่สุดจากชั้นเรียน

ประสาธ อิศรปริดา (2538, หน้า 176) ได้กล่าวว่า คนเรียนได้ดีในแนวทางที่แตกต่างกัน ความแตกต่างนี้เรียกว่า “ความแตกต่างด้านสไตล์การเรียน” สไตล์การเรียนก็คือ ลักษณะนิสัยหรือความชอบแต่ละคนในสภาพการเรียนต่าง ๆ เช่น บางคนชอบเรียนในที่เงียบสงบ บางคนชอบเรียนท่ามกลางเสียงอึกทึก บางคนชอบคิด บางคนชอบทำ เป็นต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียน อเนกกุล กริแสง (2520, หน้า 43-45) ได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของวิธีเรียนของนักเรียน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการเรียนว่า นักเรียนจะบรรลุจุดมุ่งหมายในการเรียนที่คืบหน้าจะต้องมีวิธีการเรียนที่ถูกต้อง โดยวิธีการเรียนนั้นมีองค์ประกอบที่นักเรียนจะต้องให้ความสนใจ คือ การฝึกฝน การรู้ผลงาน การแบ่งบทเรียนเป็นตอน ๆ การใช้ประสาทรับรู้ช่วยในการเรียน เครื่องล่อใจ หมายถึง สิ่งของหรือสถานการณ์ที่ทำให้เกิดแรงจูงใจ ให้ทำกิจกรรมหรือแสดงพฤติกรรม และความเอาใจใส่ต่อการเรียน

สังัด อุทรานันท์ (2525, หน้า 42) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า องค์ประกอบของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนนั้น นอกเหนือจากวิธีการเรียนแล้ว ลักษณะของการเรียนและอัตราการเรียนของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ

รุ่งทิวา จักรกร (2527, หน้า 21) ได้สรุปว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียน ประกอบด้วย

1. ลักษณะของผู้เรียน ซึ่งได้แก่ ความพร้อม ความต้องการที่จะเรียนรู้ความสามารถในการรับรู้ อารมณ์ที่อยากจะเรียนรู้ ความสามารถในการจำสิ่งที่เรียนรู้แล้ว ระดับเชาวน์ปัญญา เจตคติต่อการเรียนรู้ และสุขภาพจิต

2. ลักษณะของการเรียนรู้ สิ่งที่จะเรียนรู้อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

2.1 บทเรียน ได้แก่ เนื้อหาสาระหรือเรื่องราวที่จะเรียน โดยลักษณะของบทเรียนที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ คือ ความสั้น-ยาวของบทเรียน ความยากง่ายของบทเรียน เป็นต้น

2.2 สื่อประกอบการเรียน ได้แก่ สื่อสารการเรียนต่าง ๆ ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น เร็วขึ้น เช่น หนังสือ รูปภาพ แผนภูมิ สไลด์ ภาพยนตร์ และอื่น ๆ โดยลักษณะของสื่อประกอบของบทเรียนที่มีต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ ได้แก่ ความชัดเจน ความซับซ้อน และความเหมาะสมของสื่อ

3. วิธีการเรียนรู้ การเรียนรู้ของบุคคลอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.2 การเรียนรู้โดยมีครูสอน

4. แรงจูงใจในการเรียน จะเป็นสิ่งที่กระตุ้น หรือแรงดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมทางการเรียนรู้ออกมา ความต้องการอยากรู้ อยากพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้า มีความพึงพอใจที่จะเรียน มีเจตคติที่ดีต่อบทเรียน ต่อครูผู้สอน ย่อมก่อให้เกิดผลการเรียนที่น่าพอใจ

กล่าวโดยสรุปก็คือ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนนั้น ประกอบด้วย ลักษณะของนักเรียน ลักษณะของสิ่งที่จะเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้และแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน ซึ่งตัวแปรที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะส่งผลให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนตามความมุ่งหวัง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับนักเรียนเป็นสำคัญ

พฤติกรรมที่ดีในการเรียน นับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้ที่ดี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น และเป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่ง ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง โดยได้มีผู้เสนอแนวทางของการแสดงพฤติกรรมที่ดีในการเรียนไว้ ดังนี้

สุโท เจริญสุข (2520, หน้า 152) ได้กล่าวโดยสรุปความว่า การเรียนที่ดีที่สุด คือ การเรียนที่เกิดจากคนนั้นคิดเอง ทำเองมาก ๆ วิธีการเรียนรู้ที่ดี คือ อิทธิบาท 4 มีดังนี้

1. ฉันทะ คือ ความพอใจ ความสนใจในวิชาที่เรียน
2. วิริยะ คือ ความขยัน ความเพียรพยายาม ความกระตือรือร้นต่อการฟัง การอ่าน การเขียนในการเรียน
3. จิตตะ คือ การเอาใจใส่ในวิชาความรู้ที่ต้องเล่าเรียนอยู่ทุกวัน
4. วิมังสา คือ การหมั่นตรึกตรอง พิจารณา ทำซ้ำ ทดลอง ทบทวนเนื้อหาวิชาที่ได้เล่าเรียนมา

นอกจากนี้ ยังได้เสนอหลักของหัวใจนักปราชญ์ว่า เป็นหลักเทคนิคการเรียนรู้ ที่ควรจะมีการเล่าเรียนทุกครั้งว่ามี 4 ประการ เช่นกัน คือ

1. สุตตะ คือ การฟัง
2. จินตะ คือ การคิด
3. ปุจฉา คือ การถาม
4. ลิขิต คือ การเขียน

สำหรับพฤติกรรมในการเรียนที่ดี สรุปได้ว่า ผู้เรียนต้องฝึกคิดและลงมือกระทำ ด้วยตนเอง ต้องมีความพอใจและสนใจในวิชาที่เรียน ขยันหมั่นเพียร มีความกระตือรือร้น เอาใจใส่การเรียนอย่างสม่ำเสมอ หมั่นทบทวนการเรียนอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญต้อง รู้จักฟัง คิด ถาม และเขียนในเรื่องที่เรียนอย่างสม่ำเสมอ

การพัฒนาพฤติกรรมกรเรียน พฤติกรรมกรเรียนส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ถ้าผู้เรียนมีพฤติกรรมที่ดีก็จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้เรียนมีพฤติกรรมกรเรียนที่ไม่ดี ก็จะส่งผลให้ผลการเรียนต่ำ แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมทางการเรียนสามารถพัฒนาได้ ดังที่มีผู้เสนอแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาให้เกิด พฤติกรรมกรเรียน ไว้ดังนี้

ก่อ สวัสดิพานิช (2529, หน้า 2) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาพฤติกรรมกรเรียนของนักเรียน หรือวิธีการเรียนที่ดีนั้นว่า เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ยากในตอนต้น แต่ถ้าปฏิบัติติดต่อกันเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว วิธีเรียนนั้นก็จะติดเป็นนิสัยประจำตัว ซึ่งเป็น พฤติกรรมกรเรียนที่ดี ได้แก่ การแบ่งเวลาสำหรับศึกษาไว้เป็นสัดส่วน เมื่อถึงเวลาเรียน

ก็เรียน ตั้งอกตั้งใจเรียน พยายามรักษาเวลา และทำตารางเวลาที่กำหนดไว้ให้ได้ ทุกวัน
หาสถานที่ที่ต้องการต้องศึกษาให้เหมาะสม บังคับใจให้แน่วแน่ต่อการเรียน และทำงาน
ต้องทำให้สำเร็จ กำหนดงานที่จะทำไว้ให้เหมาะสมกับความสามารถ

นอกจากนี้ Smith (1970) ได้เสนอแนะวิธีในการเรียนที่ดีขึ้น โดยการปรับปรุง
ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การอ่าน องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้การอ่านมีประสิทธิภาพ คือ ความเร็ว
และความเข้าใจในเนื้อหาการอ่านที่รวดเร็วทำให้บุคคลสามารถอ่านเนื้อเรื่องได้มากกว่า
หรือทบทวนเรื่องราวเดิมซ้ำ ๆ ได้หลายครั้ง ในช่วงเวลาที่จำกัด ส่วนความเข้าใจในเนื้อหา
จะต้องพยายามจำจุดมุ่งหมายของเรื่องนั้นให้ได้

2. การขีดเส้นใต้ เพื่อเน้นจุดสำคัญที่อาจเป็นปัญหา ข้อเท็จจริงความคิดเห็นของ
ผู้เรียนเพื่อจำไว้หรือทำให้เห็นได้ง่ายชัดเจน หรือแสดงจุดอ่อนที่เรายังไม่เข้าใจ

3. การจดโน้ตส่วนที่สำคัญที่ได้อ่านหรือรับฟังจะช่วยให้จำได้

4. การทบทวนหลังจากที่ได้เรียนมาแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนเรื่อง
ที่ได้เรียนมาโดยใช้ช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เพื่อคงความรอบรู้ในเรื่องนั้น ๆ ไว้

5. การเขียน การเขียนรายงานหรือทำการบ้านที่ไม่ได้คืออาจเนื่องมาจากไม่รู้เรื่อง
นั้นจริง ๆ ซึ่งปรับปรุงได้โดยการศึกษาให้เข้าใจ

6. การใช้ห้องสมุด

ทิพาวดี เอมะวรรณนะ (2529, หน้า 3-6) ได้เสนอวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียน
ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้เรียนมองเห็นปัญหาของตน เมื่อผู้เรียนตระหนักว่าวิธีการเรียนในปัจจุบัน
ของตนยังไม่ดีพอที่จะประสบผลสำเร็จในการเรียนตามที่ตนมุ่งหมายด้วยสาเหตุใดก็ตาม
ก็แสดงว่าผู้เรียนเริ่มมองเห็นปัญหาของตนแล้ว

ขั้นที่ 2 มองวิธีการแก้ปัญหา เมื่อผู้เรียนต้องการปรับปรุงตนเองก็เริ่มต้นหาทาง
แก้ปัญหา ซึ่งระยะนี้ เป็นระยะเวลาที่เหมาะสมที่ผู้เรียนจะแสวงหาผู้ช่วยเหลือ เช่น ปรึกษา
กับครูหรือขอรับบริการจากครูแนะแนว

ขั้นที่ 3 ดำเนินการแก้ปัญหา โดยมีหลักการที่ควรรยึด 6 ประการด้วยกัน คือ (1)
สะสม (gradualness) คือ การเรียนอย่างค่อยเป็นค่อยไป สะสมวันละนิด ไม่ใช่หักโหม

เฉพาะก่อนสอบเพียง 5-6 วัน (2) ทำซ้ำ (repetition) คือ การป้องกันการลืมด้วยการท่อง และทำแบบฝึกหัดซ้ำ ๆ (3) ย้ำแรงเสริม (reinforcement) อาจเป็นการให้รางวัลตนเอง ชมเชยตนเองเพื่อให้เกิดกำลังใจในการเรียน (4) เพิ่มความกระตือรือร้น (active learning) ต้องมีความใส่ใจเรื่องที่อ่านตลอดจนการคิดหรือการกระทำสิ่งที่ตนต้องการเสมอ (5) เน้น การปฏิบัติ (practice) เมื่อศึกษาทฤษฎีแล้วควรลงมือปฏิบัติด้วยเพื่อให้เกิดความชำนาญ และทำได้แม่นยำ (6) หาสิ่งเร้า (stimulus control) โดยอาศัยการจัดสิ่งแวดล้อมเข้าช่วยเป็นตัวกระตุ้นด้วย

ขั้นที่ 4 การปรับปรุงวิธีในการเรียน อาจใช้วิธีการ ดังนี้

1. การจัดตารางเรียน เป็นการวางแผนล่วงหน้า จัดแบ่งเวลาที่เหมาะสมและเป็นตัวกระตุ้นให้เร่งทำงานโดยบรรลุเป้าหมาย
2. เพิ่มแรงจูงใจในการเรียนให้ตนเองด้วยวิธีที่เหมาะสมกับตนเอง
3. เรียนจากตำราด้วยการอ่าน คิด สรุป และถามตนเอง
4. ฝึกการบันทึก เช่น การเขียนตัวโน้ต เขียนลดหล่นกัน ใช้ปากกาต่างสีชนิดหรือบันทึกตามลำดับความสำคัญ เป็นต้น
5. ฝึกเทคนิคการอ่านอย่างรวดเร็ว เช่น อ่านนำ การอ่านเป็นช่วงประโยค การอ่านเฉพาะใจความสำคัญ การอ่านคร่าว ๆ หรืออ่านผ่านตา

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรเรียน สรุปได้ว่า พฤติกรรมกรเรียนที่ดี นั้นจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นของแต่ละบุคคล ซึ่งมีองค์ประกอบต่าง ๆ ในการมีส่วนส่งเสริมพฤติกรรมกรเรียนที่เหมาะสมของนักเรียน อันได้แก่ พฤติกรรมกรสอนของครู ความพร้อมหรือธรรมชาติของผู้เรียน สภาพแวดล้อม อุปกรณ์กรเรียน เพื่อนร่วมชั้น ทั้งนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างจริงจังและต่อเนื่องของตัวนักเรียนเอง โดยเริ่มจากสำรวจว่าตนเองบกพร่องในพฤติกรรมใด เมื่อได้รับข้อมูลแล้ว จึงนำไปปฏิบัติพร้อมกับหาวิธีปรับปรุงพฤติกรรมดังกล่าวให้เหมาะสมกับตนเอง เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป อันจะนำไปสู่ความสำเร็จด้านการเรียนในที่สุด

การประเมินและแบบประเมินพฤติกรรมกรเรียน การประเมินพฤติกรรมกรเรียนของนักเรียนนั้น มีรูปแบบการประเมินหลายรูปแบบ เช่น การใช้แบบสอบถาม การสังเกต การทดสอบ เป็นต้น และจากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน

พฤติกรรมกรรมการเรียนนั้น ผู้วิจัยพบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วการประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียนนั้น เป็นแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียน และกลยุทธ์ในการเรียนที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทย ถูกสร้างขึ้นมาจากการตั้งนิยามศัพท์ที่ผู้วิจัยกำหนดกรอบ และได้รับการปรับปรุงจากการประเมินของผู้วิจัยท่านอื่นแล้วนำมาให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ (พรศรี บรรณกุลโรจน์, 2547, หน้า 12-15) นอกจากนี้ การสร้างแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียนที่ใช้กันอยู่นั้น มีการประเมินพฤติกรรมเพียงบางด้าน เช่น แบบสอบถามของ สิริพร ดาวัน (2540) ประกอบด้วย ข้อคำถามที่ถามคำถาม ด้านทัศนคติต่อการเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ บรรยากาศ ในครอบครัว ความขยันหมั่นเพียรในการเรียน และบรรยากาศในการเรียน

ลักษณะแบบสอบถามให้เลือกตอบโดยมีข้อคำถาม 5 ระดับ คือ จริงที่สุด จริงจริงบ้าง จริงน้อย และไม่จริงเลย หรือแบบสอบถามของ ทิพวรรณ สุวรรณประเสริฐ (2541) ประกอบด้วย แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการเรียนด้าน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน ทัศนคติทางการเรียน ทัศนคติทางการเรียน การใช้เวลาในการเรียน ข้อคำถามแบ่ง เป็น 4 ระดับ คือ จริงที่สุด จริง ไม่จริง ไม่จริงที่สุด นอกจากนี้ ยังมีแบบสอบถามของ กิ่งกาญจน์ ปานทอง (2545) ซึ่งประกอบด้วย แบบสอบถามการใช้เวลาในการเรียนและแบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการเรียน ข้อคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ จริงที่สุด จริงจริงบ้าง จริงน้อย และจริงน้อยที่สุด

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ในปัจจุบันนี้ยังไม่มีแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียนและกลยุทธ์ในการเรียนที่สามารถประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียนได้ในหลาย ๆ ด้าน และแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียนที่เป็นมาตรฐานสำหรับเด็กมัธยม ศึกษาในประเทศไทย

แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียนและกลยุทธ์ในการเรียน (Learning And Study Strategies Inventory--LASSI) เป็นแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียนที่สร้างขึ้นมาเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การปฏิบัติและทัศนคติต่อการเรียน เป็นประโยชน์ในการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาด้านการเรียน แบบประเมินนี้ สามารถประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียนได้หลายด้าน อีกทั้งยังเป็นแบบประเมินพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐาน และใช้กันอยู่แพร่หลายในต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย โดยแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเรียนนี้ ถูกสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1987

ลักษณะของ LASSI ประกอบด้วย ข้อคำถามจำนวน 77 ข้อ โดยแบ่งเป็น 10 ด้าน ดังนี้

1. ทักษะคติทางการเรียน หมายถึง ตัวกำหนดแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบวิชาและกิจกรรมที่เรียน หรือเลือกเรียนแต่เฉพาะวิชาที่ชอบ ทักษะคติทางการเรียนที่ดี คือ ให้ความสนใจ เอาใจใส่กับการเรียน ทักษะคติทางการเรียนไม่ดี คือ ไม่ชอบกิจกรรมและวิชาที่เรียน รวมทั้งรู้สึกกว่าวิชาที่เรียนไม่มีคุณค่า สับสน และลังเลต่อเป้าหมายในการเรียน
2. แรงจูงใจในการเรียน หมายถึง การมีแรงกระตุ้น หรือมีความพยายามในการเรียน และกิจกรรมทางการเรียน แม้จะรู้สึกไม่ชอบวิชาที่เรียนหรือรู้สึกเบื่อก็จะพยายามเรียนจนจบ เมื่อพบบทเรียนที่ยากก็ไม่ท้อถอย มีการเตรียมตัวก่อนเข้าเรียน และวางเป้าหมายหรือเกณฑ์ในการเรียนให้ตนเองในระดับสูง
3. การจัดเวลาในการเรียน หมายถึง การที่นักเรียนสามารถวางแผนและจัดเวลาในการเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้เวลาในระหว่างชั่วโมงเรียนให้มีประโยชน์ต่อการเรียนมากกว่าที่จะใช้เวลาอยู่กับเพื่อน มีการวางแผนการเรียนที่ดี เช่น อ่านหนังสือเตรียมตัวก่อนสอบโดยไม่ผัดวันประกันพรุ่ง
4. ความวิตกกังวลในการเรียน หมายถึง การที่นักเรียนได้แสดงความเครียดขณะเรียน และวิตกกังวลในขณะที่เรียนหรือในขณะที่สอบ กังวลใจและสับสนจนไม่สามารถทำข้อสอบได้เต็มที่ แม้จะเตรียมตัวมาอย่างดี ก็ยังรู้สึกกังวลว่าสอบไม่ผ่าน ความวิตกกังวลรบกวนสมาธิ
5. การมีสมาธิและการเอาใจใส่ต่อการเรียน หมายถึง การที่นักเรียนสามารถรวบรวมสมาธิและสนใจสิ่งที่เรียน โดยไม่รู้สึกรวบรวมกระวายใจ อารมณ์ไม่ดี วอกแวกง่าย ใจลอย หรือคิดถึงสิ่งอื่น เนื่องจากปัญหาต่าง ๆ นอกโรงเรียน เช่น ความรัก การเงิน เป็นต้น
6. กระบวนการสร้างและให้ความรู้ หมายถึง การค้นหาความรู้และการใช้เหตุผลของนักเรียน ซึ่งเชื่อมโยงโดยการหาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เรียนกับประสบการณ์เดิม สถานการณ์จริง เนื้อหาสำคัญในสิ่งที่เรียน หรือสิ่งที่ทราบมาก่อน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียน และในชีวิตประจำวัน

7. การเลือกใจความสำคัญและการจดจำเนื้อหาบทเรียนที่สำคัญ หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะข้อมูลที่สำคัญ และสรุปใจความสำคัญออกจากรายละเอียด ขณะฟังคำบรรยาย และขณะอ่านหนังสือ

8. การใช้เทคนิคต่างๆ และอุปกรณ์ช่วยเหลือในการเรียน หมายถึง การนำยุทธวิธีหรือเทคนิคในการเรียนมาใช้โดยการขีดเส้นใต้ ให้ความสำคัญกับประโยคแรกและประโยคสุดท้ายของย่อหน้า วาดรูป หรือสเกตรูป ใช้แผนภูมิ แผนผัง ตารางเพื่อสรุปเนื้อหา ใช้หัวข้อแยกประเด็นในการอ่าน รวมกลุ่มตัว ทบทวนวิชาที่เรียน และนำสมมุติฐานคำบรรยายมาเปรียบเทียบกับเพื่อนว่าถูกต้องหรือไม่

9. การทดสอบตนเอง ทบทวน และเตรียมตัวก่อนเข้าเรียน หมายถึง การทดสอบตนเอง โดยการตั้งหรือตั้งคำถาม เพื่อทดสอบว่าเข้าใจบทเรียนหรือไม่ ทบทวนบทเรียนทั้งก่อนหรือหลังเข้าเรียน และตรวจสอบการบ้านที่ได้รับมอบหมาย

10. กลยุทธ์ในการสอบและการเตรียมตัวสอบ หมายถึง การที่นักเรียนนำยุทธวิธีหรือเทคนิคมาใช้ในการสอบโดยการเตรียมตัวสอบ เช่น การสรุปคำบรรยาย จดจำกฎไวยากรณ์ คำศัพท์ และสูตร พร้อมทั้งทำความเข้าใจ ปรับสิ่งต่างๆ ให้เข้ากับวิชาเรียน และนักเรียนมีการเตรียมตัวก่อนสอบโดยการอ่านหนังสือให้ครบถ้วนตรงกับข้อสอบ และเข้าใจคำถามข้อสอบ

ลักษณะข้อคำถามของ LASSI ในแต่ละด้านจะไม่เรียงตามลำดับกัน ส่วนลักษณะคำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ ไม่จริงเลย ไม่ค่อยจริง ไม่แน่ใจ ค่อนข้างจริง จริงที่สุด คำตอบทุกข้อไม่มีผิดหรือถูก แต่ผู้ประเมินต้องประเมินให้ครบทุกข้อ เพื่อหาจุดอ่อนและจุดแข็งของพฤติกรรมการเรียน ซึ่งสัมพันธ์กับการประสบความสำเร็จในการเรียน วิธีการประเมินความสามารถทำได้ง่าย โดยให้นักเรียนหรือผู้ถูกประเมินทำแบบประเมินด้วยตนเอง ภายในเวลา 30 นาที การให้คะแนนสามารถให้คะแนนตามคู่มือซึ่งเป็นคะแนนแบบปรนัย

LASSI มีการนำไปใช้แพร่หลายในต่างประเทศ แต่ในประเทศไทย พบว่า มีงานวิจัยเพียงบางเรื่องที่น่าแบบประเมินฉบับนี้มาใช้ ได้แก่ งานวิจัยของ สิงห์ ไทยวงศ์ (2544) โดยใช้แบบสอบถามยุทธวิธีการศึกษาที่ปรับมาจากแบบประเมินพฤติกรรมการเรียน LASSI และวัดคะแนนเฉลี่ยสะสมทั้งก่อนและหลังทดลอง ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีสถานภาพ

พินิจที่ได้รับการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาเหตุผล อารมณ์ พฤติกรรม มีคะแนนยุทธวิธีการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการให้คำปรึกษา สูงกว่าก่อนได้รับคำปรึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประเมินพฤติกรรมในการเรียน โดยเน้นที่พฤติกรรมการเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ โดยการใช้แบบสอบถามพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ ที่ผู้วิจัยได้ดัดแปลง และพัฒนาขึ้นจากแบบสอบถามพฤติกรรมการเรียนของ สุพัตรา ผลรัตน์ ไพบูลย์ (2550)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ในประเทศ

เจลิยว นุษเนียร (2531) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเรียน พฤติกรรมการสอนพื้นฐานความรู้ทางคณิตศาสตร์ ทักษะคิดต่อวิชาคณิตศาสตร์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เขตการศึกษา 8 ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเรียน พฤติกรรมการสอน พื้นฐานความรู้ทางคณิตศาสตร์ และทักษะคิดต่อคณิตศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.2963, 0.1038, 0.7804 และ 0.4099 ตามลำดับ

กัมปนาท ศรีเชื้อ (2534) ศึกษาเรื่อง การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เปรียบเทียบระหว่างนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำ กลุ่มตัวอย่าง 300 คน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย จำนวน 4 โรงเรียน ปีการศึกษา 2533 ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง 5 อันดับแรก มีดังนี้ ตั้งใจฟังขณะครูอธิบายบทเรียน พยายามตอบคำถามเมื่อครูถามในชั้นเรียน เมื่อทำแบบฝึกหัดคิดจะให้ครูอธิบายว่าคิดอย่างไร ถ้ามีข้อสงสัยจะถามเพื่อนที่เข้าใจ เมื่อครูให้ทำแบบฝึกหัดจะศึกษาโจทย์ก่อน และเมื่อมีข้อสงสัยจะถามก่อนที่จะเอาไปทำที่บ้าน พฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ตามลำดับความสำคัญ 5 อันดับแรกของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ได้แก่ ตั้งใจฟังขณะครูอธิบายบทเรียนพยายามตอบเมื่อครูถาม

คำถาม ถ้ามีข้อสงสัยจะถามเพื่อนที่เข้าใจ จัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนให้พร้อมก่อนครูเข้ามาสอนทุกครั้ง และพยายามเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ในชั้นเรียนทุกครั้ง พฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ขณะอยู่นอกชั้นเรียนของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ตามลำดับความสำคัญ 5 อันดับแรก ได้แก่ สนทนา ซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ ทำความเข้าใจเพิ่มเติมกับเนื้อหาที่ไม่เข้าใจ ฝึกทำข้อสอบคณิตศาสตร์ นำแบบฝึกหัดมาไตร่ตรองทุกครั้งขณะว่าง ส่วนพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ได้แก่ ทำความเข้าใจเพิ่มเติมเนื้อหาคณิตศาสตร์ที่ยังไม่เข้าใจ อธิบายปัญหาคณิตศาสตร์ให้เพื่อนที่ไม่เข้าใจฟัง สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ๆ อาสาสมัครช่วยงานครู รวมกลุ่มกับเพื่อน ๆ เพื่อเล่นเกมทางคณิตศาสตร์ ส่วนพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ขณะที่อยู่ที่บ้านของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์สูงตามลำดับ 5 อันดับแรก ได้แก่ ซักถามปัญหาหรือแบบฝึกหัดคณิตศาสตร์กับผู้ปกครองหรือผู้อื่น สอนวิชาคณิตศาสตร์ให้แก่ผู้อื่น ทำการบ้านคณิตศาสตร์ให้เสร็จทุกครั้ง ศึกษาบทเรียนล่วงหน้า ส่วนพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ได้แก่ สอนวิชาคณิตศาสตร์แก่ผู้อื่น ทำการบ้านคณิตศาสตร์ที่ครูสั่งให้เสร็จทุกครั้ง ซักถามปัญหาหรือแบบฝึกหัดคณิตศาสตร์กับผู้ปกครองหรือผู้อื่น ศึกษาบทเรียนล่วงหน้า และดูรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับคณิตศาสตร์

ศักดิ์ชาย ชูศรี โฉม (2535) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์พฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์ เจตคติต่อการสอนคณิตศาสตร์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 717 คน ผลการวิจัยพบว่า (1) พฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.420 (2) พฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.438 (3) เจตคติต่อการสอนคณิตศาสตร์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.458 (4) พฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ พฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์ เจตคติต่อการสอนคณิตศาสตร์มี

ความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.5577

สุมิตรรา เจิมพันธ์ (2545) ศึกษาเรื่อง จิตลักษณะและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ประการแรก ปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม สามารถทำนายพฤติกรรมการเตรียมตัวก่อนเรียน พฤติกรรมการเรียนในชั้นเรียน และพฤติกรรมหลังเรียนในกลุ่มรวมได้ร้อยละ 30.7, 40.3 และ 40.3 ตามลำดับ โดยตัวทำนายที่สำคัญ คือ มุ่งอนาคตควบคุมตนเอง และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามลำดับ และปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ สามารถทำนายพฤติกรรมการเตรียมตัวก่อนเรียน พฤติกรรมการเรียนในชั้นเรียน และพฤติกรรมหลังเรียนในกลุ่มรวมได้ร้อยละ 40.6, 36.0 และ 48.1 ตามลำดับ โดยตัวทำนายที่สำคัญ คือ ทักษะที่ดีต่อพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ ประการที่ 2 พบว่า ปัจจัยด้านประสบการณ์ในการเรียน สามารถทำนายพฤติกรรมการเตรียมตัวก่อนเรียน พฤติกรรมการเรียนในชั้นเรียน และพฤติกรรมหลังเรียนในกลุ่มรวมได้ร้อยละ 31.8, 32.1 และ 29.7 ตามลำดับ โดยตัวทำนายที่สำคัญ คือ การได้รับการสนับสนุนในการเรียนคณิตศาสตร์จากผู้ปกครอง การเห็นแบบอย่างจากเพื่อน และการรับรู้การปฏิบัติจากครูคณิตศาสตร์ ประการที่ 3 พบว่า ปัจจัยด้านประสบการณ์ในการเรียนร่วมกับจิตลักษณะเดิม เรียนสามารถทำนายพฤติกรรมการเตรียมตัวก่อนเรียน พฤติกรรมการเรียนในชั้นเรียน และพฤติกรรมหลังเรียนในกลุ่มรวมได้ร้อยละ 54.2, 53.9 และ 64.4 ตามลำดับ โดยตัวทำนายที่สำคัญ คือ ทักษะที่ดีต่อพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ มุ่งอนาคตควบคุมตนเอง และการได้รับการสนับสนุนในการเรียนคณิตศาสตร์จากผู้ปกครอง ประการที่ 4 นักเรียนที่มีจิตลักษณะ ประสบการณ์ในการเรียน พฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ ทั้ง 3 ด้าน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในปริมาณต่ำมักเป็นนักเรียนชาย นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนานักเรียนคือบทบาทของครูที่สำคัญ คือ การปฏิบัติอย่างเหมาะสม และสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนคณิตศาสตร์ให้มากขึ้น ผู้ปกครองควรให้การสนับสนุนในด้านการเรียนคณิตศาสตร์แก่นักเรียนให้มากขึ้นและควรมีการปรึกษาและขอคำแนะนำจากครูให้มากขึ้น

สุพัตรา ผลรัตนไพบูลย์ (2550) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พบว่า (1) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 5 ปัจจัย ได้แก่ บุคลิกภาพ ทักษะคิดต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง ลักษณะทางกายภาพทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ และสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู (2) ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มี 8 ปัจจัย ได้แก่ เพศชาย เพศหญิง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน (3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 5 ปัจจัย โดยเรียงลำดับจากปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุด ไปหาปัจจัยที่ส่งผลน้อยที่สุด ได้แก่ ทักษะคิดต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ บุคลิกภาพ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ในต่างประเทศ

Carter (อ้างถึงใน สิริพร ดาวัน, 2540, หน้า 17) ศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์สูงและต่ำกว่าระดับความสามารถ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักเรียนในระดับชั้น 7 และชั้น 8 จำนวน 725 คน ใช้คะแนนผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากแบบทดสอบ SAT (Stanford Achievement Test) กับคะแนนเขาวนปัญญาจากแบบทดสอบเขาวนปัญญาของเฮอร์แมนและเนลสัน (Herman-Nelson Intelligence Test) เป็นเกณฑ์แบ่งกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างใช้แบบสำรวจพฤติกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำในการเรียน CSMS (California Study Methods Survey) พบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าระดับความสามารถ มีพฤติกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำในการเรียนดีกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำกว่าระดับความสามารถ

Briggs, Tosi, and Moorley (อ้างถึงใน สิริพร ดาวัน, 2540, หน้า 17) ศึกษาผลจากการปรับปรุงนิสัยในการเรียนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 20 คน พบว่านิสัยในการเรียน โดยเฉพาะเรื่องทักษะคิดต่อการเรียน ความขยัน

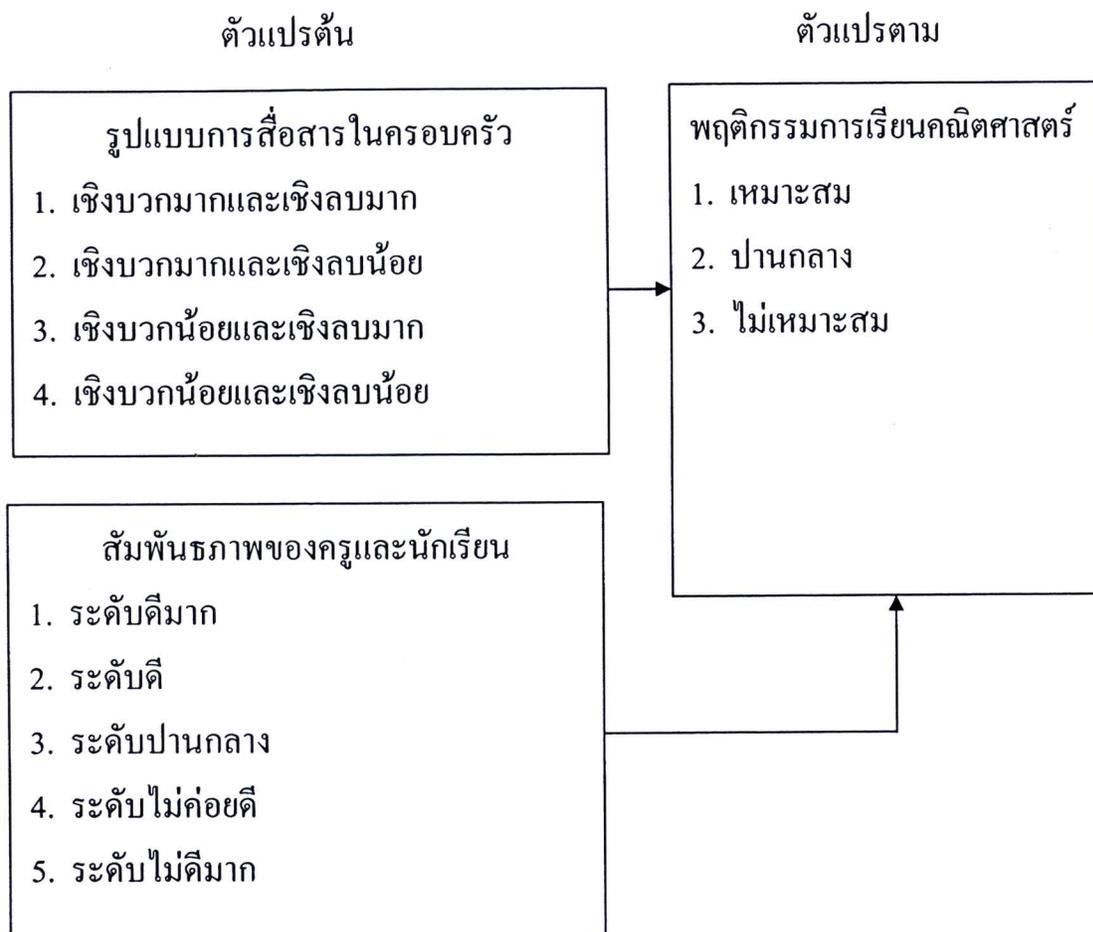
หมั่นเพียร การใช้เวลาในการเรียน ถ้าได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นด้วย

Koivo (อ้างถึงใน พิไลวรรณ แต่งขาว, 2545, หน้า 17) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ด้านการรับรู้ของนักเรียนในเรื่องทัศนคติในการเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีคะแนนนิสัยและทัศนคติในการเรียนดีกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนทั้งในและต่างประเทศ สามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งหมายถึง นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ที่เหมาะสมจะส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงตามมาด้วย ดังนั้น ทางผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิจัยเพื่อช่วยนักเรียนให้มีพฤติกรรมการเรียนที่ดี และมีความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ประสบความสำเร็จในการเรียน และการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองต่อไปในอนาคต

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างรูปแบบการสื่อสารในครอบครัว สัมพันธภาพของครูและนักเรียนกับพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนวัดม่วง สังกัดสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร ซึ่งจากการศึกษาเบื้องต้น พบว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัว สัมพันธภาพของครูและนักเรียนนั้นมีส่วนช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนคณิตศาสตร์ ดังนั้นผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย